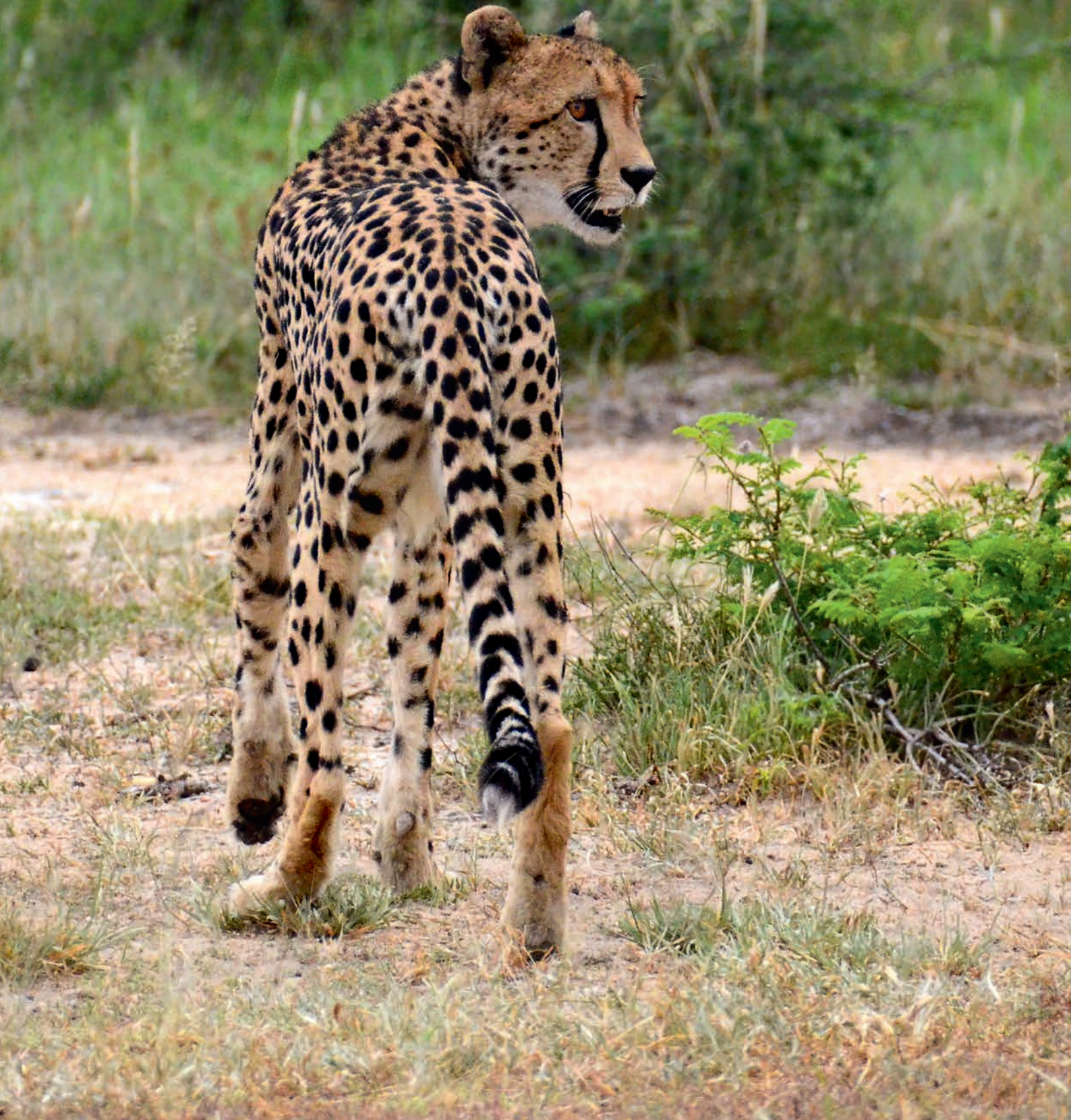
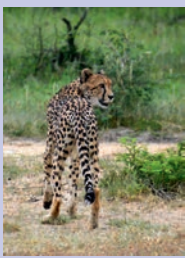

VÅRE
ROVDYR

Nr. 1-2/2015

Årgang 29

Forside:
Gepard i
Manyeleti,
Kruger. Foto:
Viggo Ree.

Bakside:
Løvepar i
Manyeleti,
Kruger.
Foto:
Viggo Ree.

Våre Rovdyr

utgis av
Foreningen Våre Rovdyr

Adresse
Foreningen Våre Rovdyr
Postboks 195
2151 Årnes

Ansvarlig utgiver
Foreningen Våre Rovdyrs
styre

Redaktør
Yngve Kvebæk
Maridalsveien 225 C
0467 Oslo
22 23 23 89
yk@fvr.no

Redaksjonsmedarbeider
Viggo Ree
vr@fvr.no

Sats & layout
Yngve Kvebæk

Trykk
BK Grafisk AS
Sandefjord

Web
www.fvr.no

ISSN 0801-4728

Side 4
**Ulrik – en
overlever blant
Skandinavias
ulver**

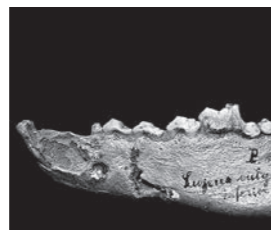

Side 10
**Ulvejaktrettssaken
i Elverum**

Side 12
34–37 helnorske ulver

Side 16
**Urhunden sporet
tilbake til fortidens
jegerkulturer**

Side 18
**God rovviltforvaltning trenger
gode hjorteviltstammer**

Side 20
Å gjenskape en villere natur

Side 26
**På utkikk etter
rovdyr i Sør-
Afrika**

«Rewilding» – gjenoppbygging av naturens artsrikdom

I flere land, blant annet i USA og Sør-Afrika, har man et forvaltningsregime som tar sikte på å reetablere naturens artsrikdom i områder som lenge har vært preget av utarming og utryddelser – i alle fall så langt det er mulig. I USA vet vi at de med hell klarte å redde bisonen fra utryddelse ved å sette arten i reservater for deretter å gjeninnføre arten i dens tidligere habitater. Amerikanerne har også gjeninnført ulv f.eks. i Yellowstone nasjonalpark etter at arten ble utryddet der på begynnelsen av 1900-tallet. Artene tilhørende «the big five», som storviltjegere i kolonitidas Afrika kunne skryte på seg av å ha skutt, er f.eks. sikret overlevelse innenfor enorme reservater i Sør-Afrika.

Det er derfor med et lakonisk smil jeg tenker på hvordan ting foregår her hjemme på vår egen røys. Mon tro om de tiltalte i den nylige ulverettsaken i Elverum levner «rewilding» særlig mye oppmerksomhet. Vår forening har hele tida visst at ulv og andre rovdyr i dette landet faller som ofre for kuler og giftig åte fra en liten gjeng som aldri har hørt om verken «rewilding», økologi, artsmangfold eller om naturopplevelser på naturens premisser. Det blir spennende å følge utfallet av rettssaken, og vi får vel uansett utfall i hvert fall gi honnør til myndighetene som har tatt tak i en slik ressurskrevende etterforskning og tiltalebeslutning

etter å ha sett seg lei på den ulovlige utarminga av norsk natur.

Sett seg lei på den slags har også gledelig nok mange nyinnmeldte medlemmer i vår forening gjort. De siste par årene har det vært en ekstra oppsving i antall medlemmer i en fra før stort sett jevnt voksende organisasjon. Og det takket være foreningas innsats på informasjon og møter med naturinteresserte, enten det har vært på sosiale medier, stand i Østmarka og på Karl Johan i Oslo, eller på våre arrangerte «safarier» på leit etter ulv.

I skrivende stund går årets påske med alle godværsdager mot slutten. For vår daglige leder, Yngve Kvebæk, går det derimot mot yrkesslutt. Jeg vil derfor benytte anledningen til å takke ham for alle åra han har lagt ned i vår forening. Han har gjennom disse årene satt sitt preg på foreningas utvikling, og tidsskriftet dere nå holder i hånda er nettopp Yngves hjertebarne. Tidsskriftet har han da også påtatt seg å forvalte videre en stund til, takk og pris!

Det blir ikke lett å finne en erstatting for Yngve slik uten videre, men styret vil etter påske kalle inn de mest lovende søkerne på stillinga som ny daglig leder.

Da vil jeg avslutningsvis ønske dere alle en riktig god vår, og så håper jeg å se mange av dere på årsmøtet lørdag 13. juni!

Lennart Fløseth

Tre hefter i 2015

Foreningens styre har besluttet å utgi tre hefter av Våre Rovdyr i 2015 mot normalt fire. Det er et innsparingsgrep for å ta høyde for økte utgifter i forbindelse med nyansettelse. Formelt sett betyr dette et dobbeltnummer i april (nr. 1–2) for å beholde det standardiserte opplegget med «fire» hefter. Hvor lenge denne ordningen vil pågå vil vurderes etter hvert. Vi gjorde for så vidt det samme i en periode for en del år siden før vi var tilbake på sporet igjen. Vi håper medlemmene har forståelse for de gode hensikter bak dette grepet.

Takk for meg

Som fast ansatt daglig leder på drøy halv stilling siden 2003 er det på tide at stolen overlates til andre. Det ligger ikke noe dramatik i dette annet at man ikke blir yngre med årene og at funksjonen som både daglig leder i en voksende organisasjon og redaktør for Våre Rovdyr er blitt litt i meste laget. Det er altså min egen avgjørelse.

For å gjøre et kort tilbakeblikk kom jeg med i Foreningen Våre Rovdyrs styre i 1988 og var sekretær 1991–2001 før jeg overtok som redaktør i 2001. Alt dette på frivillig basis – det tok tid før foreningens økonomiske situasjon gjorde det mulig å tilsette folk på fast lønn. Tiden kom i 2003 da styret vurderte det finansielle rommet stort nok til å satse på en 60 % stilling som administrativ daglig leder uten mediekontakt, men inkludert redaktørrollen for tidsskriftet. Det var nokså risikabelt i en forening med rundt 1.200 medlemmer, men det viste seg å holde – som det ofte gjør når man tøyer strikken...

I dag er det gledelig å konstatere at foreningen snart runder 2.000 medlemmer, og at vi til og med har nok en deltidsansatt på lønnslisten. Og ikke minst at vi kan tilsette en ny daglig leder som kan fokusere utelukkende på den oppgaven. Det var strengt tatt på tide at ansvaret som redaktør og daglig leder ble splittet.

Dersom foreningen vokser ytterligere vil i så fall min anbefaling være at man etter hvert gjør en organisatorisk samling i bønn. Foreningens nåværende struktur vil trolig være lite egnet på sikt med en vesentlig større medlemsmasse. Samtidig vil det nok være klokt å fortsette å vektlegge det positive budskapet i rovviltsaken framfor endeløs konfliktfokus.

Men dette er opp til andre. For min del er det stopp i løpet av sommeren. Min funksjon som redaktør vil imidlertid fortsette.

Yngve Kvebæk
Daglig leder/redaktør

Apropos tilbakeblikk:
Avgående daglig leder under
overvåking og ringmerking av
fugl i 1975. Foto: Allan Iversen.

Årsmøte

Foreningen Våre Rovdyr holder årsmøte på
**Sandbakken
i Østmarka**

Enebakkeveien 870, 1404 Siggerud
www.sandbakken.org

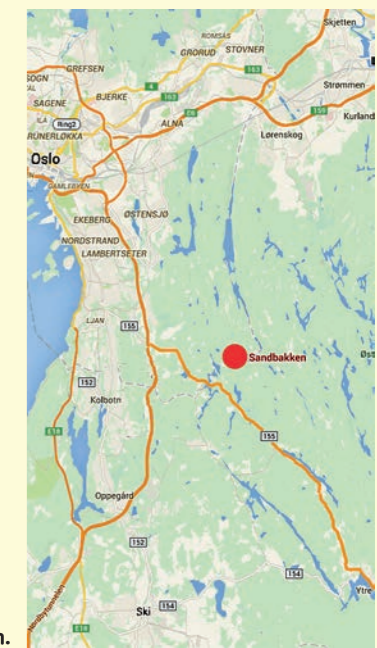
Lørdag 13. juni

Kl. 16.00 Årsmøte
Ca. kl. 18.30: Middag
Ca. kl. 20.00: Foredrag:

Ivar J. Knai – ulv i Østmarka

Alle medlemmer velkommen.
De som ønsker middag (kr 250) må
melde fra til FVR på tlf. 22232389 eller
pr. epost til yk@fvr.no innen 24. mai.

Ca. 700 meter gange fra P-plass.
Det er ikke overnattingsmuligheter på Sandbakken.

Ulrik – en overlever blant Skandinavias ulver

Av Håkan Sand, Camilla Wikenros, Per Ahlqvist,
Petter Wabakken & Olof Liberg

Foto: Ulf Risberg.

«Ulrik var i særklasse den viktigste kilden til vår forståelse av ulvens økologi i Skandinavia, og for mange av oss som arbeidet med ham har han gitt de mest spennende øyeblikkene i felt.» Våre Rovdyr har gleden av å publisere de skandinaviske ulveforskernes beretning om den kjente ulven Ulriks fascinerende liv og eventyr som de fulgte i elleve år. Følg med forskerne i Ulriks spor!

Vi var alle så overrasket. Kunne det virkelig være så enkelt? Åtte ulver fanget og utstyrt med radiosendere på bare fire dager under vårt aller første forsøk i Skandinavia.

Og da – en sen ettermiddag den 15. desember 1998, hadde vårt arbeidsteam via helikopter merket to ulver fra Leksandsreviret, og vi – Håkan, Olof og Petter – var nå på vei til stedet hvor vi kunne møte helikoptergjengen og begynne innsamling av analyseprøver fra ulvene.

Da Per løftet ut de to ulvene fra helikopteret innså vi at vi hadde fanget leder-

hunner i flokken, og vi vurderte hennes alder til fire-fem år. Den andre ulven var omtrent like stor, men var åpenbart en ung hann. En nærmere titt på tenner og frambein avsvarte at denne hannen faktisk var en valp – sju og en halv måned gammel. I og med at alle vi skandinaviske ulveforskere er romantiske av natur ga vi ham navnet #98-04 og moren fikk navnet #98-05. Selv om alle i forskningsteamet var full av begeistring etter disse dagene med suksess, så kunne ingen av oss forestille seg at denne hannvalpen, #98-04, skulle bli vår største leverandør av økologisk innsikt de neste ti årene.

Ved starten på ulveforskningsprosjektet i 1998 hadde den skandinaviske ulvebestanden økt fra en håndfull individer på begynnelsen av 1980-tallet til ca. 70 ulver – med tegn på fortsatt sterk positiv tilvekst. Miljøet (Nord-Värmland) var ut fra et ulveperspektiv bra – med høy tetthet av elg og rådyr i vidstrakte og relativt tynt befolkede skogområder. Men der ulven gjenopbrer sine tidligere utbredelsesområder varierer vanligvis holdningen blant mennesker fra rent hat til uendelig kjærlighet og omtanke.

Nå var tiden kommet for forskning på ulv og fokusere på individer ved hjelp av

mulig – den første i sitt slag i Skandinavia. Tanken var å dokumentere begge ulvenes posisjon i det minste en gang om dagen og kombinere denne informasjonen med sporing av hele flokken – og dermed kunne finne alle byttedyr flokken drepte i en viss periode. Det viste seg at denne strategien ikke var realistisk til tross for vårt arbeidsteamets utmerkede kapasitet (med Mats Rapp og Mikael Sandström i spissen). Ikke bare vandret ulvene så langt visse dager at det praktisk talt var umulig å holde tritt med dem, men flokken splittet dessuten også opp i flere grupper som gikk i hver sin retning. Vår ungvulv #98-04 syntes å være av en ganske selvstendig natur og benyttet mye av tiden på egen hånd eller med noen få av søsknene. I mars 1999 – i en alder av ti måneder – var han mer for seg selv enn han var sammen med de andre i flokken. I denne første studien fant vi at han hadde forsøkt å ta både elg og rådyr eller i det minste forfølge dem i høy hastighet, men vi kunne aldri bekrefte om han drepte byttedyr på egen hånd i denne unge alder.

Under en av våre regelmessige spinger av #98-04 i mars 1999 oppdaget vi at han plutselig led av en kraftig blødning etter å ha krysset en skogsbilvei. Han var åpenbart alvorlig skadet. Baksporing over flere kilometer avslørte ingenting som kunne forklare den plutselige blødningen. Et tynt lag av snø fra foregående natt viste at han hadde passert veien med normal hastighet, og skrittlengden viste at kollisjon med bil ikke kunne være årsaken. Bare én bil hadde kjørt på veien før oss etter snøfallet. Da #98-04 hadde nådd ca. 30 meter inn på hogstfeltet etter å ha passert veien, hadde den intensive blødningen begynt. Hans hvileplass ikke langt fra veien viste at han tilbrakte atskillige timer i dette lille området mens han mistet betydelige mengder blod. Da vi noe senere samme dag undersøkte stedet, viste senderen at han bare var noen hundre meter unna – åpenbart uten å kunne bevege seg rundt på normal måte. Vår konklusjon var at han hadde blitt utsatt for ulovlig jakt utført av en person i bilen som passerte tidligere samme morgen som han gikk over veien. Etter å ha oppholdt seg i samme område i flere dager var han til slutt i stand til å bevege seg mer normalt. Da vi gjenopptok sporingen var det ikke lenger noe blod i sporene.

Denne hendelsen kan muligens ha påvirket #98-04s tilhørighet til sitt hjemmeområde,

for i slutten av mars forlot han sitt fødselsrevir og ble stasjonær i et område rett sørøst for Leksandsreviret. I så henseende var han annerledes enn de fleste av sine artsfrender som vanligvis vandrer flere hundre kilometer før de slår seg ned og etablerer et eget revir. Snart fikk vi en god forklaring på den korte forflytningen. I juni 1999 ble han observert med en hunn i det området som vi hadde gitt navnet Grangårdereviret etter et lokalt stedsnavn i trakten. Til tross for at bestanden var liten på den tiden og tilbudet av potensielle partnere enda mindre, hadde #98-04 det hullet at han fant en så snart han forlot sitt fødselsrevir.

Under den følgende sommer og vinter fulgte vi de to ulvene nøye i deres nye revir gjennom intensiv peiling kombinert med vintersporing på snø. Vi benyttet dermed samme teknikk som i Leksandsreviret, men med den forskjell at vi nå konsentrerte oss om å søke etter nedlagte byttedyr i de områder der de voksne ulvene hadde holdt seg i flere dager. I januar 2000 lyktes vi også å fange hunnen (#00-04) – en anelse rødfarget ulv som veide 42 kilo og med en anslått alder på fire år. Nå var begge utstyrt med radiosender. Feltstudier viste at vår unge hann og hans partner hadde utviklet ganske gode jaktferdigheter overfor både elg og rådyr. De besøkte også et antall gamle kadavre, kanskje noe de hadde felt selv, men de drepte aldri husdyr eller spiste på kadavre av husdyr – heller ikke om sommeren da sau og kyr var tilgjengelig, om enn bak innhegning. Sporingen avslørte også at de to ulvene felte elg med god suksess, men at i snitt bare ett av fem jaktforsøk resulterte i en drept elg. Sporingen viste også at de iblant forfulgte elg og rådyr i flere kilometer før de lyktes med sin jakt. Ved et tilfelle hadde begge ulver fulgt sporene etter et rådyr i nesten 14 kilometer, men klarte ikke å felle det.

Sporingen gjennom vinteren avslørte også at hunnen var kommet i brunst, hvilket kom fram av blodet i urinen. Så i begynnelsen av mai 2000, da begge ulver beveget seg lite, mistenkte vi at et kull var født. Hvis dette var riktig, hadde vår hannulv #98-04 blitt far for første gang i en alder av to år. Men det skulle drøye helt til oktober før en av våre feltarbeidere (Jan Perjons) observerte #98-04 og hans partner med fire valper. Da visste vi.

I juni 1999 ble Ulrik observert med sin første make – i Grangårdereviret. Her krysser Grangärdeparet en vei i Norra Malingarna i Dalarna den 14. juli 1999. Tispa foran og Ulrik etter. Foto: Åke Aronson.

Før vi hadde mulighet til å spore hele flokken på snø, mistet vi i midten av november plutselig kontakten med hunnens radiosender. Vi søkte rutinemessig etter hennes signaler fra fly over store landområder, inkludert deres revir, men uten hell. Den første snøen noen uker senere avslørte spor fra totalt fire ulver, men vi kunne ikke finne spor etter mer enn én voksen revirmarkerende ulv i flokken. Dette bekreftet at hunnen og en av valpene ikke lenger var en del av flokken. At en voksen reproduserende hunnulv skulle forlate flokken er knapt trolig, og at senderen skulle havarere samtidig var enda mindre sannsynlig. Nok en gang konkluderte vi med at hun og en av valpene hadde falt offer for illegal jakt. Denne gang hadde jegerne lyktes i både å drepe ulvene og ødelegge den voksne hunnens radiosender. I ettertid kan man si at vår forskning tydelig viste at ulovlig jakt dengang var og fortsatt er en viktig dødsårsak i den skandinaviske ulvbestanden. På den tiden, i november 2000, kunne vi likevel bare spekulere over de to savnede ulvenes skjebne.

I begynnelsen av vintersesongen 2000–2001 besto Grangärdeflokken av tre valper og #98-04 – vår senderutstyrte hannulv. Nå var det mulighet for å studere hvordan tapet av den voksne hunnen påvirket

jaktmønsteret den kommende vinteren sammenlignet med foregående vinter da det var to voksne ulver uten valper. Derfor satset vi igjen på en ambisiøs vinterstudie – da vi nå hadde en entusiastisk student ved navn Camilla som vår fremste feltarbeider. Noe overraskende for oss var at predasjonsmønsteret ikke endret seg særlig mye fra foregående år. Under den 106 dager lange studieperioden drepte den enslige hannen 14 elgkalver, 7 voksne elger og 8 rådyr og forsynte sine tre valper med et overskudd av mat. Hans anstrengelser var til og med mer framgangsrike enn den foregående vinteren – med en suksessrate for elgangrep på hele 60 %. Imidlertid var flokken ofte splittet opp – med en eller to valper sammen med hannen eller med en av søsknene. Valpene brukte også storparten av sin tid ved eller nær elgkadaverne. Den voksne hannen var alene i 65 % av tiden under våre peilinger og feltsporinger, og han brukte i snitt bare én hel dag ved eller i nærheten av hver nyfelt elg. Åpenbart var #98-04 en dyktig forsørger dette året, men kanskje på bekostning av den sosiale kontakten med sitt avkom.

I starten av februar 2001 lyktes Per og hans fangstlag, veterinæren Jon Arnemo og piloten Ulf Grinde, å fange to av de tre valpene i flokken. De var begge ved god

helse og kondisjon – hunnvalpen veide 31 kilo og hannvalpen 38 kilo. Begge disse valpene forlot sitt fødselsområde påfølgende sommer, men også de ble illegalt drept innen et år og rakk ikke å reproducere.

I løpet av sommeren 2001 hadde #98-04 igjen blitt alene og søkte på ny etter en partner. Han trengte ikke lete lenge. På den første snøen vinteren etter, 2001–2002, observerte vi hans revirmarkeringer sammen med en ny hunn. Reviret hans hadde endret seg litt mot sør – til et område der det lille tettstedet Ulriksberg lå sentralt. Fra og med nå fikk #98-04 et mer personlig navn av oss som arbeidet tett med ham. Han ble nå «Ulrik» – en velkjent ulv for både allmennheten og media siden han nå forsynte forskningsprosjektet med data av flere ulike typer.

Den 13. januar 2002 klarte vi å fange hans nye partner #02-03. Hennes alder ble anslått til tre år og hun veide 36 kilo. Dette var en viktig fangst for vårt forskningsprosjekt fordi vi ikke visste hvor lenge Ulriks sender ville fungere – dette var hans fjerde år med senderen. Livet syntes lysere for Ulrik og vi forventet at han skulle forplante seg en andre gang våren 2002, men slik ble det ikke. Av en eller annen grunn ble det ingen vellykket formering for Ulrik

og hans nye make, eller også hendte det noe under et tidlig stadium i omsorgen for valpene. De begynte å vandre omkring over hele reviret i noen få uker etter den forventede valpefødselen, og vi fant aldri noe bevis for at valper virkelig var født.

Resten av året ble vår forskning mindre intensiv, men Ulrik og hans nye make ble fulgt regelmessig med triangulering en eller to ganger i uken i den snøfrie sesongen. Som året før hadde hunnen løpeblod i sin markering i slutten av desember. Kanskje skulle 2003 vise seg å bli mer produktiv for Ulrik og hans partner. Så langt denne vinteren var de to ulvene nær hverandre under sine vandring i reviret. Men under et av disse regulære peilingsforsøkene, 27. februar 2003, var ikke lenger hunnens signaler i luften. Dette var første gang etter at hun ble merket at vi ikke kunne høre hennes VHF-signaler. Nok en gang fulgte vi opp med peiling fra fly og via Ulriks spor på snøen – og kunne konstatere at det bare var en enslig ulv tilbake i området. Men det var ikke alt. I mer enn en uke fulgte vi intensivt Ulriks vandring i reviret da han igjen og igjen ulte om nettene, noe som indikerte at hans partner var borte og at han søkte intensivt etter henne. På samme måte som da han mistet sin første make hadde hans nye makes sender stilnet ved tiden for hennes forsvinning. Selv om vi ikke kunne bekrefte at årsaken var ulovlig jakt, var dette den eneste rimelige forklaringen på hennes plutselige forsvinning. Igjen hadde Ulrik mistet sin partner gjennom illegale handlinger fra ulvenes verste fiende – mennesket.

Senvinteren 2003 mistet vi dessuten radiokontakten med Ulrik, men heldigvis viste det seg å være tekniske årsaker. Senderen hans hadde fungert i mer enn fire år, og batteriet var nå tomt. Resten av snøperioden 2003 var vi bare i stand til å følge ham gjennom marksporing, og da snøen ble borte hadde vi ingen anelse om hva han gjorde. Vi bestemte oss for å forsøke å fange ham igjen den kommende vinteren for å kunne følge opp hans livshistorie. Følgelig startet vi i januar 2004 fangstsesongen gjennom å søke etter Ulrik i hans tidligere revir. Sporingen i begynnelsen av

Sporrekke fra Ulrik i hans fødselsrevir – Leksandsreviret – vinteren 1998–1999. Han var da valp. I mars samme vinter gikk han mer for seg selv enn de andre valpene i flokken og i slutten av mars forlot han reviret. Foto: Åke Aronson.

vinteren hadde vist at det fortsatt var en enslig, voksen hannulv til stede i området, og at denne ulven benyttet samme ruter som Ulrik gjorde tidligere. Dermed var vi ganske sikre på at han fortsatt var i live og holdt til i området. På en eller annen måte klarte han hele uken å holde seg utenfor rekkevidde for iherdige forsøk på å fange ham. Ikke før den siste dagen med helikopter tilgjengelig lyktes vi å finne ferske spor etter ham. Nå gjorde helikopterlaget det de var gode på. De fulgte hans spor i mer enn ti kilometer før de tok ham igjen. Han hadde åpenbart lært seg en lekse fra fem år tidligere, men tross dette fanget vi ham for annen gang sent på ettermiddagen den 31. januar – den siste dagen denne fangstsesongen. Med en alder på fem år og vekt på 45 kilo var han ikke den største

hannulven vi hadde fanget, men han var fortsatt i god kondisjon. Denne gangen fikk han en ny type sender – basert på GPS for posisjonering og GSM for automatisk overføring av informasjonen. Vi kunne nå følge ham overalt fra vår datamaskin på kontoret og dermed være langt mer effektivt med arbeidet i felt.

Den følgende våren 2004 fikk vi rapporter fra vårt høyst entusiastiske feltpersonell, Jan Perjon, Göran Jansson og Håkan Björling, om at Ulrik på nytt var observert sammen med en annen ulv. For å kunne bekrefte dette nærmet vi oss i juni 2004 ved å anvende senderen hans til å spore hans forehavender, og det viste seg at han virkelig hadde fått selskap av en hunnulv uten sender. GPS-posisjonene i

mai avslørte dog at Ulrik ikke oppviste et bevegelsesmønster som tilsa reproduksjon – trolig fordi de hadde møtt hverandre først etter parringstiden i 2004. To ekskrementprøver ble samlet inn i reviret i løpet av sommeren, og DNA-analyser viste senere at den ene tilhørte Ulrik og den andre kom fra en hunn født i Gråfjellreviret i Norge. Da snøen kom tidlig vinteren 2004–2005 var vi overbevist om at han skulle være i lag med samme hunn, men denne gang var han igjen enslig. Kanskje var kjemien mellom dem feil eller hunnen ikke overlevde i området så lenge. Vi kommer nok aldri til å få vite noe om hennes skjebne.

At Ulrik nå var enslig igjen kunne bevitnes gjennom hans måte å forflytte seg på i reviret. Han foretok ganske lange raid langt utenfor sitt revir og besøkte minst to andre okkuperte ulvrevir – trolig i søk etter en ny make, i så fall hans fjerde i kronologisk rekkefølge. I alle fall en av disse raidene viste seg ganske kostbar for ham. Ved å følge hans GPS-koordinater i kombinasjon med snøsporing, synsobservasjoner og en god porsjon flaks, kunne vi skape oss et ganske bra bilde av det som hadde hendt. To av sporerne som rapporterte direkte til oss kunne se hvordan Ulrik var innblandet i en kamp med en annen hannulv, som for øvrig var i lag med en tisper, i et revir nord for hans eget og som senere ble kalt Lövsjöreviret. At en hard kamp hadde inntruffet, kunne bekreftes ut fra spor etter hvordan de to ulvene hadde tumlet rundt og der begge fikk skader som etterlot mye blod. Denne uvanlige observasjonen spredte seg raskt til våre sporene – neste dag kunne en person fotografere to ulver ute på en islagt sjø nær stedet hvor kampen hadde foregått. Bildet viste to ulver – hannen og hunnen i dette reviret – en av dem med blod på bryst og hode. Sporene etter Ulrik tilbake sørover mot eget revir viste at også han blødde ganske kraftig. Uten tvil hadde han vært innblandet i et voldsomt slagsmål med Lövsjöhannen.

Det er ikke uvanlig at ulver slåss med hverandre for tilgangen til partnere og/eller revir. Det er tvertimot mer normen for ulvenes revirhevdende natur. Det bemerkelsesverdige med denne hendelsen var at våre DNA-analyser viste at Ulrik faktisk var morfar til ikke bare én, men til begge ulvene i Lövsjöreviret. Analysene viste at begge disse var født i Julussareviret i Norge i 2003, at de var søsken og at deres mor var Ulriks datter fra hans første reproduksjon i Grangårde-reviret i år 2000. Hun var hans tredje avkom – det individet som ikke hadde blitt utstyrt med radiosender vinteren 2000–2001. Livet er av og til virkelig merkelig – også for ulver.

I mai 2005 mistet vi av ukjent årsak kontakten med Ulrik. Urinmarkeringer og ekskrementer på de vanlige stedene indikerte at han fortsatt var i live i sitt revir. Vår plan var nå at vi skulle finne ham kommende vinter og om mulig fange ham en tredje gang – i en alder av seks år. Da snøen kom i november 2005 fant vi sporene hans nesten omgående, men til vår overraskelse hadde han fått nytt selskap. Nok en gang gikk han sammen med en annen ulv, hans fjerde hunn – født i Halgåreviret i 2004. Den 27. januar 2006 klarte vi å fange den nye partneren som fikk navnet #0602, men Ulrik holdt seg unna. Han hadde lært seg å unngå helikopter ved å forsvinne inn i massiv, tett skog så snart helikopter nærmet seg. Han eksponerte seg bare i åpne områder så fort helikopter forvant. Uheldigvis for ham kunne fangstteamet vårt denne katt-og-mus-leken godt, og til tross for at budsjettmidlene egentlig ikke ga rom for mye av dette lyktes de med å overlister ham enda en gang.

Ved dette tidspunktet var han noe lettere (43 kilo) enn forrige gang (2004). Han hadde mistet en av fortennene og den ytterste delen av halen. Bortsett fra det virket han å være i god fysisk form. Vi skjønte nå også hvorfor vi hadde mistet kontakten med ham. Kablene fra batteriet til GPS-enheten var skadet. Vi ga ham en tredje og siste sender – av samme type som hans nye make fikk to dager tidligere. Nå hadde vi igjen mulighet til å følge deres vandringer og atferd i detalj og håpet at vi kunne følge ham i de siste kapitlene av hans liv.

Våren 2006, i en alder av åtte år og sammen med sin fjerde make, ble Ulrik far til sitt livs andre kull. Dataene indikerte klart at begge ulver reduserte sine bevegelser til et minimum i begynnelsen av mai. På denne tiden hadde vi bestemt oss for at vår forskning også skulle inkludere besøk hos alle reproduserende tisper innen to-tre uker etter fødselen – for å få tall på, måle og ta prøver av valpene. I tråd med dette nærmet vi oss det antatte hiet i slutten av mai 2006 bare for å finne det forlatt. Men det var ingen tvil om at dette hadde vært hjemmet til det voksne paret og et antall valper i en periode. Hvorfor var hiet forlatt? GPS/GSM-senderens data var begrenset i den forstand at den bare ga oss data over bevegelser fram til noen dager forut for vårt besøk. Noen dager etter vårt besøk på hiplassen fikk vi nye data som viste at Ulrik og partneren hadde forlatt hiet dagen før vårt besøk og flyttet valpene noen få kilometer nordover. Faktum er at å benytte flere hi de første seks ukene etter fødselen synes å være vanlig atferd hos skandinaviske ulver – en tilpasning som gjør dem i stand til å redusere risiko i form

av besøk av andre ulver, bjørn eller mennesker som kan drepe valpene. Ytterligere data fra Ulriks GPS-sender viste at de tok hånd om sine valper hele sommeren, og under den påfølgende vinteren kunne vi spore en flokk på sju ulver ved flere tilfeller.

Vintrene 2006–2007 og 2007–2008 fortsatte vi våre studier av predasjonsmønster med økt oppmerksomhet på GPS-data – timesposisjoner i åtte sammenhengende uker hver vinter. I stedet for å forsøke å spore flokken så mye som mulig, kontrollerte vi i felt regelmessig mer enn 90 % av posisjonene i den hensikt å finne rester av drepte byttedyr. Disse studiene viste at elg fortsatt var deres hovedsaklige bytte, at elgkalver ble foretrukket framfor voksne og at flokken hadde tilgang til mer kjøtt enn den kunne konsumere. Uten tvil visste Ulrik fortsatt hvordan man jakter elg.

En hendelse i løpet av disse regelmessige sporingene viste at Ulrik og hans flokk nok en gang var blitt utsatt for ulovlig jakt. Spor på fersk snø på en av skogsbilveiene avslørte at noen hadde avfyrt et haglskudd fra bil mot flokken. Dette ble oppdaget av vårt feltpersonell da det i noen centimeter nysnø kunne avleses hva som hadde hendt bare noen få timer før våre folk kom fram til åstedet. Flokken hadde gått på skogsbilveien da den ble tatt igjen av en bil. Føreren hadde åpnet bildøren og lutet seg ut for å kunne avfyre sitt gevær mot flokken som da stoppet opp på veien for å se bakover mot bilen. Heldigvis for flokken var avstanden 50–60 meter, dvs. altfor langt for å forårsake alvorlig skade på noen av ulvene. Fra den pllassen der haglene slo ned i bakken rett foran ulvene reagerte de alle gjennom å hoppe over brøytekanter og springe inn i skogen med maksimal hastighet. Politiet ble informert og vi fulgte opp hendelsen ved å spore flokken i flere kilometer, men vi kunne ikke finne noe blod eller indikasjon på at noen av ulvene var alvorlig skadet. Nok en gang hadde Ulrik klart å unngå sin verste fiende.

Sommeren 2009 rapporterte lokalbefolkningen til oss om flere observasjoner av voksne ulver som oppholdt seg i et lite område, hvilket indikerte at det på nytt var en suksessfull reproduksjon på gang i reviret. Den påfølgende vinteren besto flokken av ni ulver. Dette året, 2010, var også det første året som myndighetene tillot lisensjakt i Sverige for å dempe veksten i bestanden. Under jakten ble to åtte måneder gamle valper skutt i reviret tidlig i januar, og DNA-analyser bekreftet senere at Ulrik virkelig var faren deres.

Varigheten av denne ulvens overlevelses- og reproduksjonsevne er bemerkelsesverdig! Det syntes ikke å være noen grenser for hans kapasitet. Vår forskning

viste at Ulrik og hans fjerde make formerte seg hvert år fra 2006 til 2009, og vi var i stand til å følge flokken via GPS-sender fram til august 2008 da både Ulriks og hans makes sender sluttet å virke. Til sist, i 2009, i en alder av elleve år ga Ulrik sitt siste bidrag til kommende generasjoner.

Sommeren 2010 gjorde vårt feltpersonal observasjoner som tilsa et det nok en gang var reproduksjon på gang i Ulriks revir, og vinteren 2011 kunne man konstatere at det var en flokk på seks ulver. DNA-analyser fra ekskrementer bekreftet at Ulriks make, #06-02, fortsatt var den reproduserende tisperen. Ulikt fra tidligere år var imidlertid ikke Ulrik far til valpene. Han hadde på den tiden blitt erstattet av en voksen hann fra naboreviret.

Trolig hadde Ulrik enten dødd eller abdisert fra sin posisjon som lederhann den foregående vinteren, men vi har så langt ikke noe kunnskap om hans siste skjebne og sannsynligvis får vi det heller aldri.

Ulrik hadde et bemerkelsesverdig liv, lengre enn og med flere make enn de fleste ulver, selv om det skyldtes omstendigheter som lå utenfor hans kontroll. Hans hell og dyktighet til å unngå farer og hans stadige søken etter en ny make betalte seg med totalt fem suksessfulle reproduksjoner i løpet av livet og en produksjon på 20–25 valper. Flere av disse har bidratt til den reproduserende poolen i den skandinaviske ulvebestanden. Ulrik var i særklasse den viktigste kilden til vår forståelse av ulvens økologi i Skandinavia, og for mange av oss som arbeidet med ham har han gitt de mest spennende øyeblikkene i felt.

Originaltittel: Sand H., Wikenros C., Ahlqvist P., Wabakken P. & O. Liberg 2013. Ulrik – a survivor among Scandinavian wolves. In: Wild wolves we have known: stories of wolf biologists' favourite wolves. International wolf center, Minneapolis, USA.

Oversettelser: Hans Ring og Yngve Kvebæk.

Nytt funn av forgiftet falk i Sverige

Den døde vandrefalken og dens bytte – en forgiftet due. Falken stammer opprinnelig fra Risør kommune i Aust-Agder. Foto: Kenneth Bengtsson.

Nok en vandrefalk er funnet død i Sverige der analyser viser at den var blitt forgiftet. Ved siden av en falken lå en due med en dødelig gift innsmurt i fjærene. Det er samme gift som ble brukt i 2012 for å ta livet av vandrefalkene på vanntårnet i Kristianstad.

Vandrefalken ble funnet død på en strand utenfor Båstad i nordvestre Skåne i Sverige. Ved siden av en falken lå en hodeløs due. Begge fuglene hadde nylig dødd og var i god kondisjon da de ble funnet 31. januar 2015. Falken var ringmerket.

Det sannsynlige hendelseforløpet er at vandrefalken har drept duen og deretter bitt av og spist hodet – en svært typisk atferd for vandrefalk. Kort etter har falken dødd. At en tilsynelatende feilfri vandrefalk lå død inntil sitt bytte ga god grunn til å mistenke et lovbrudd.

Begge fugler ble tatt vare på av finneren og overlatt til Skånes Ornitologiska Förening som igjen sendte kroppene til Statens Veterinärmedicinska Anstalt. Derfra ble analyseprøver sendt til USA.

Hverken falken eller duen hadde noen synlige skader på kroppen (med unntak av duens avbitte hode). Duens resterende halsfjær hadde en unaturlig rosa farge, en kolorering som opplagt var utført av mennesker og som man vurderer kunne inneholde giftig substans.

Denne mistanken var basert på erfaringene fra hendelsene i Kristianstad i 2012 da vandrefalker ble forgiftet via byduer. Altså kunne det ikke utelukkes at det var forklaringen også denne gang.

Nå har analysesvar fra USA ankommet og de viser at mistankene var korrekte. Vandrefalken døde av forgiftning fra samme forbudte stoff som vandrefalkene i Kristianstad døde av i 2012.

Vandrefalken var ringmerket og viste seg å være klekt i Norge i 2007. Den dukket opp i Skåne i 2009 som del av et hekkepar. Dette falkeparet var et av bare fem kjente par i Skåne i 2014. Av disse fem mislyktes tre par med hekkingen i fjor. Dessuten ble ytterligere en vandrefalk funnet død sommeren 2014 nær en kjent hekkeplass for falker. Dødsårsaken her kunne ikke fastslås.

Politianmeldelse ble straks innlevert etter det siste funnet, men saken er allerede henlagt, ganske enkelt i mangel av spor og mistenkte gjerningspersoner.

Giften i sakens anledning er særdeles potent og dødelig i svært små doser for såvel fugler som pattedyr, inkludert mennesker. De som driver med denslags illegal virksomhet utsetter således ikke bare fuglene for alvorlig fare. Hvis en hund hadde tygd på den døde duen hadde resultatet gitt seg selv. Og et barn i kontakt med duen tør man ikke engang tenke på. *Kilde: SOF.*

Ulvejaktrettssaken i Elverum

En rekke personer sto tiltalt for organisert ulovlig jakt på ulv i Hedmark

Av Yngve Kvebæk

Den store rettssaken om ulovlig jakt på ulv ble innledet i Sør-Østerdal tingrett i Elverum 2. mars 2015. De neste par ukene kom det fram opplysninger, spesielt knyttet til politiets kommunikasjonskontroll i lengre tid, som i manges øyne tyder på et nokså dystert forbrytersk miljø innenfor deler av jaktelskende grupperinger.

Aktoratets hovedrepresentant, Økokrims Tarjei Istad, nevnte i sitt innledende foredrag at politiet i mange år hadde fått tips om ulovlig ulvejakt og at Riksadvokaten nå hadde gitt saksfeltet høy prioritet. Gjennom tips om mulig ulovlig felling av den voksne ulvehannen i Slettåsflokken i Hedmark iverksatte politiet såkalt kommunikasjonskontroll av mistenkte personer. Istad bemerket at virksomheten bar preg av organisert kriminalitet som legger til rette for en betydelig strengere straffereaksjon.

En rekke vitner var innkalt fra myndigheter, forskerhold og andre instanser. En noe aparte framstilling fra et forsvart vitne kom fra en biolog som i følge medierapport-

Aktor, førstestatsadvokat Tarjei Istad, Økokrim.

eringen hevdet at man ikke kunne konkludere med at de ulvene kom fra en naturlig bestand med tanke på muligheten for hybridisering mellom ulv og hund, og at f.eks. ulven som ble skutt på Åsta kunne ha hybridlignende gener. Både representanter for myndighetene og rovviltforskningen avviste dette kontant tatt i betraktning at de skandinaviske ulvene er så godt som fullstendig genetisk kartlagt.

Telefonavlytting

Den hovedtiltalte skulle sitte natten gjennom på jakt etter rev og skjød to utover kvelden. Det siste dyret han skjød mot denne natten den 14. mars 2014 var han likevel usikker på hva var. Han fortalte på telefonen til venner, før han var klar over at det var ulv, at det kanskje var en jerv. Men like etter klokken 7 om morgenen gikk han fram til åtet. Da fant han ulven som han hadde skutt på fem timer tidligere. Den var fortsatt i live. Her er et lite utdrag fra politiets telefonavlytting slik VG gjengir det:

«Da jeg kom fram til åtet, lå den der og peste. Jeg måtte hente børsa mi og skjød den med to skudd i nakken», fortalte den hovedtiltalte.

Etter at ulven endelig var skutt, brøt jubelen løs:

«Yes! Juhu! Jeg får frysninger», svarte den første jaktkameraten, som fikk melding om ulvefellingen på telefon.

«Tøft», «flott», «jævla bra», var ord som gikk igjen fra dem som fikk nyheten om at ulven var skutt.

Tiltalte har tatovert en ulv i et trådkors på armen.

– Nå skal jeg ha på et kors mer, for nå er det 11 slike jeg har vært på, fortalte tiltalte i flere av samtalenene.

Flere ganger forteller han kontaktene sine at «polisen» snart kommer for å hente ham, og at han var spent på hvordan «polisen» vil reagere da han får se den døde ulven sammen med åtte rever på koieveggen. «Polisen» var en pensjonert

Medaktor, politiadvokat Inge Svae-Grotli, Økokrim.

Saken i korthet

Seks personer er tiltalt for ulovlig ulvejakt eller medvirkning.

Ifølge tiltalen skal de ha deltatt i jakt på tre ulver i Bjørnåsen ved Elverum 15. februar 2014.

De er tiltalt for brudd på straffelovens paragraf 152b for å ha forsøkt å redusere en naturlig bestand av dyr som nasjonalt eller internasjonalt er truet av utryddelse.

Den 48-årige hovedtiltalte er også tiltalt for å ha skutt en ulv i mars 2014. Ifølge

ham selv trodde han at han skjød en rev.

Påtalemyndigheten mener 48-åringen var sentral i et miljø med organisert ulvejakt.

Påtalemyndigheten mener den ulovlige ulvejakten ble gjennomført av en organisert, kriminell gruppe. Blir de også dømt for dette, økes strafferammen med fem år – til elleve års fengsel.

Flere av de tiltalte er dessuten tiltalt for brudd på våpenloven, bl.a. oppbevaring av jaktvåpen utenfor våpenskap eller i ulåst våpenskap.

politimann som han hadde avtalt å hente seg etter jakten den natten. Han ville tydeligvis spare på overraskelsen.

Mye av samtalenes avslørende innhold avvises av de tiltalte som skryt og løgn – en måte å prate på.

Den tidligere politimannen det refereres til ble for øvrig i mars i Eidsivating lagmannsrett dømt til 16 dagers fengsel for medvirkning til å ha fraktet bort den ulovlig skutte ulven den 14. mars i fjor. Retten skriver her: «Ved å søke å skjule den ulovlige fellingen, har siktede vist at han er uskikket til å drive med jakt.»

Det sentrale i hele saken er hvorvidt tingretten vil ha tillit til de tiltaltes innstendige oppfordring om å bli trodd på når de sier at deres ytringer i de avlyttede samtalenene bare var løgn og fantasier.

Påtalemyndigheten innstilte på fengselsstraffer fra seks måneder til to år for de tiltalte.

I sluttprosedyren mente aktorene at de hadde ført bevis for at fem elverumsinger deltok direkte i et ulovlig fellingsforsøk, og at en engerdøl forsøkte å skaffe hunder til jakta. Aktoratet var av den oppfatning at den hovedtiltalte har hatt en vedvarende målsetning om å skyte ulv og sett etter enhver anledning til å felle ulv. Aktorene mente at det var en ukultur i en del jegermiljøer og at det var gledesreaksjoner etter at ulven var skutt. Det ble lagt størst vekt på den omfattende kommunikasjonskontrollen, blant annet telefonavlytting, og at dette forteller om både planlagt og utført ulovlig fellings-

forsøk på ulv den 15. februar 2014. De avviste tiltaltes påstander om at dette var skryt og fantasier, men snarere nøye planlagt og organisert jakt som endte med bomskudd på tre ulver. Og dermed at saken rammes av den såkalte «mafia-paragrafen» – straffelovens paragraf 60a om organisert kriminalitet.

Forsvarerne innstilte på full frifinnelse. Dom i saken er ikke forkynt før dette heftet gikk i trykken.

Straffepåstand

48-åring fra Elverum. Planlegger og initiativtaker i den ulovlige jakten og har skutt en ulv på åtejakt etter rev. Påstand: Fengsel i to år og tap av jaktrett i fem år.

52-åring fra Elverum. Deltatt i ulovlig ulvejakt. Påstand: Fengsel i ett år og tre måneder, tap av jaktrett i tre år.

43-åring fra Elverum. Skal ha skutt etter tre ulver. Påstand: Fengsel i ett år og seks måneder, tap av jaktrett i fem år.

36-åring fra Elverum. Var med i starten av jakten, men «junior» og under et press. Påstand: Fengsel i seks måneder og tap av jaktrett i tre måneder.

35-åring fra Elverum. Var med på jakten hele tiden, men mer som «junior». Påstand: Fengsel i ett år og tre måneder, tap av jaktrett i fem år.

45-åring fra Engerdal. Forsøk på å skaffe hunder til ulovlig ulvejakt. Påstand: Fengsel i ti måneder og tap av jaktrett i tre år.

Illustrasjonsfoto: Arne Flor.

Vedvarende forbrytersk forsett

En tidligere mistenkt trysling i den store ulverettssaken ble i mars dømt i tingretten i en annen sak der han sto tiltalt for å ha sluppet jakthundene sine på rev, grevling og katt.

Uregelmessighetene kom fram under telefonavlyttingen av de mistenkte i den store ulverettssaken. Sør-Østerdal tingrett var ikke i tvil om at innholdet i telefonsamtalene i all hovedsak var basert på omtale av faktiske hendelser, og at det ikke var uttrykk for en sjargong slik tiltalte hevdet. 39-åringen ringte til venner og beskrev hvordan han hadde sluppet flere hunder løs etter rever og at hundene hadde bitt i hjel flere av dem. Politiet mener det dreier seg om mellom seks og ti rever.

I en av samtalenene går også tiltalte inn en avtale om å låne ut støvrene sine til kattejakt. Jakten mannen nå er dømt for skjedde etter at han i 2009 ble fradømt retten til jakt som hovedmann i den såkalte «bjørnesaken» i Trysil. Da ble han fradømt jaktrett og dømt til 90 dager i fengsel.

Den nye dommen sier da også at han over tid har vist et vedvarende forbrytersk forsett, og handlingene han dømmes for er ikke et resultat av plutselige begivenheter eller sinnstilstander som raseri eller liknende, og at han gjennom sine handlinger har utøvd og representert en jaktkultur som strider mot grunnleggende prinsipper og lovbestemmelser om forsvarlig dyrevelferd. Mannen ble dømt til sju måneders fengsel, forbud mot jakt i fem år og inndraging av ulike effekter.

Ulvestatus pr. 15. mars

34–37 helnorske ulver

Kun 28–31 i live

En ny foreløpig statusrapport fra ulveovervåkingen viser at det pr. 15. mars har blitt påvist 34–37 ulver med tilhold kun på norsk side av riksgrensen i vinter. Minst 32 ulver er påvist i svensk-norske grenserevir.

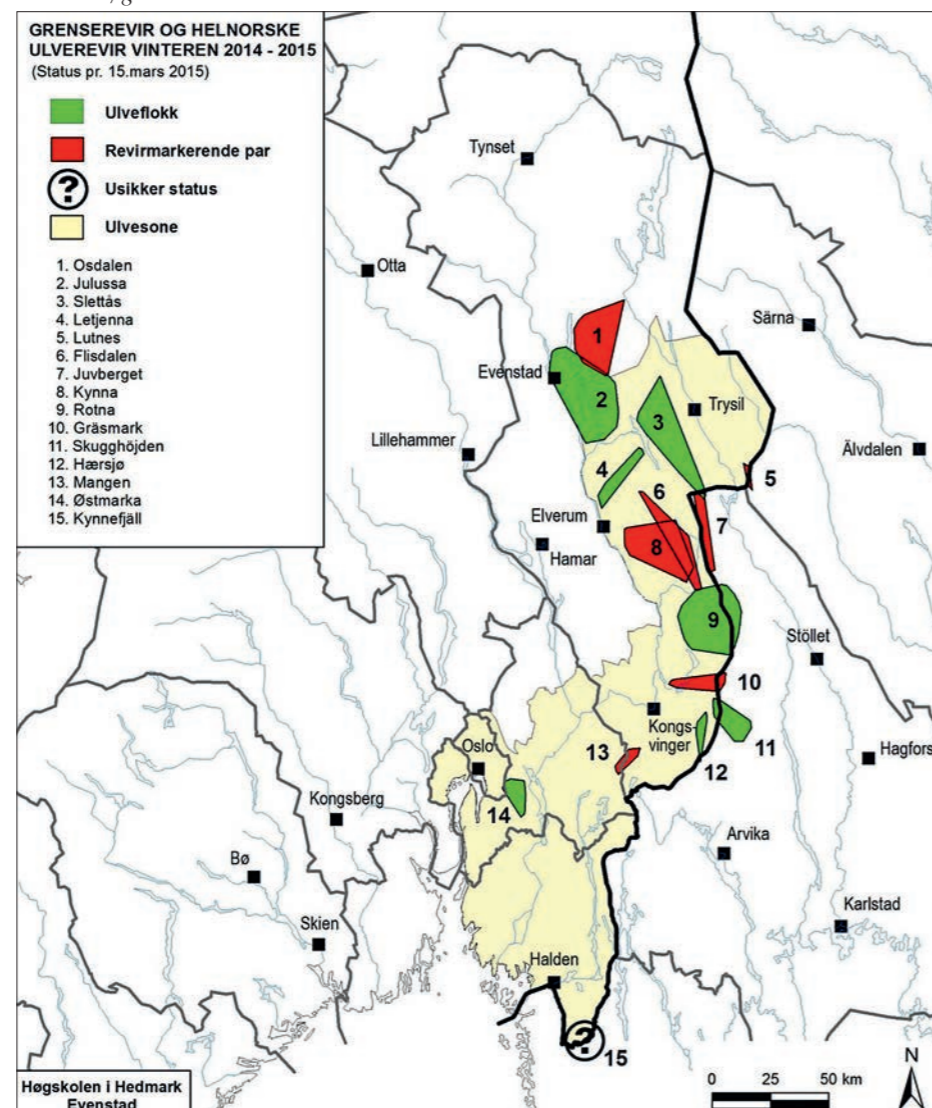
– Det er også påvist at en ett år gammel ulv fra Julussareviret i Østerdalen har vandret ut og er registrert både i Finn-

mark og på finsk side av riksgrensen, sier Morten Kjørstad – leder i Rovdata.

Bestandsmålet ikke nådd

Ulvne i Skandinavia er overvåket siden 1. oktober i vinter gjennom sporing på snø og DNA-analyser av biologiske prøver, som er samlet inn i felt. Resultatene i den foreliggende statusrapporten gir et sammen-

Utbredelse av helnorske og svensk-norske revirer vinteren 2014–2015. **Minimums** revir-grenser pr. 15. mars 2015 er kartlagt ved sporing av ulv på snø, DNA-analyser og GPS-posisjoner fra radiomerkede ulver i to revirer (Rotna og Julussa). **Ulvsonen** er også vist. Kilde: Høgskolen i Hedmark.

Ulvspor i Østmarka i februar 2015. Foto: Rune Karlsen.

drag over det som til nå er kartlagt vinteren 2014–2015.

– Stortingets fastslåtte bestandsmål på tre årlige ulvekull i helnorske revir innenfor forvaltningsområdet for ynglende ulv i Norge er så langt ikke nådd. Det er påvist ett ulvekull i hver av de helnorske revirene Letjenna og Julussa i Hedmark. Letjenna ligger i sin helhet innenfor ulvesonen, mens ulvene i Julussa de siste årene har brukt et område som ligger delvis innenfor og delvis utenfor sonen. Ytterligere sporing og DNA-analyser vil kunne avklare om det ble født valper i andre helnorske revir i fjor, sier Kjørstad.

I Letjennareviret nordøst i Elverum er det registrert en markert økning i antall avkom sammenlignet med tidligere år. Både i 2012 og 2013 ble valpekull påvist i dette reviret, men i påfølgende vintre var det i begge tilfeller kun mulig å påvise én valp som hadde overlevd det første halvåret fram til sporsnøsesongen. I 2014 har samme tisper igjen ynglet, men denne tredje gangen er fem valper påvist, samtidig som fjorårsvalpen også har overlevd i reviret til ett års alder. Med andre ord er det nå i vinter påvist åtte ulver i denne familiegruppen.

Ulvkull i Mangenreviret?

Det er en liten mulighet for at det revirmarkerende ulveparet i Mangenreviret, i grenseområdet mellom Akershus og Hedmark, fikk valpekull i fjor sommer. DNA-analyser viser imidlertid at begge ulvene i paret er forskjellige fra dem som ble påvist i dette reviret forrige vinter. Det er også usikkert om reviret er helnorsk eller om det er et grenserevir.

I Østmarkareviret ved Oslo er det fortsatt ingen tegn etter ulvetispa i paret som etablerte seg og fikk valpekull her i 2013, og det er lite sannsynlig at det ble født et ulvekull i dette reviret i fjor. Hittil i vinter er kun én revirmarkerende ulv påvist i Østmarka. Dette er hannen fra paret som ynglet for halvannet år siden. Han er blitt sporet alene, men også sammen med to ettårige avkom (et av hvert kjønn).

Grenseulver

Det er påvist at det ble født tre ulvekull i grenserevirene Rotna, Slettås og Hærsjøreviret i fjor sommer. Disse revirene har utbredelse på begge sider av grensen mellom Norge og Sverige. Analyser av DNA-prøver innsamlet under sporing i Slettåsreviret har dokumentert at det i desember var 11 ulver i flokken, hvorav ni årsvalper pluss foreldreparet. Paret består av den opprinnelige tisper som nå har paret

seg med en ny (tredje) hann etter at den opprinnelige hannen brått ble borte. Den nye partneren er mindre innavlet enn de to første og er annengenerasjons avkom etter den finsk-russiske innvandringen i det svenske Galvenreviret. I Hærsjøreviret er det dokumentert yngling og en flokk på minimum seks ulver etter lengre sporing og DNA-analyser.

Utenfor de fire fylkene som er omfattet av forvaltningsområdet for ulv (norsk ulvesone) er det så langt påvist 1–2 dyr i Finnmark, én ulv med tilhold i begge Agderfylkene på Sørlandet og én ulv i hver av fylkene Sogn og Fjordane, Oppland og Telemark (alle 3 skutt). Tre ulver er også felt i Hedmark.

For første gang på 38 år med kontinuerlig ulverregistrering i Skandinavia er det

denne vinteren påvist at en ulvetispe har vandret så langt sørvest som til Telemark. Denne tisper ble skutt under lisensjakt i Siljan kommune i februar. Den forrige rekorden for vestlig vandring av en tisper var en som viste seg utenfor ulvegården på Langedrag i Buskerud fylke under førjulsvinteren 2001 (denne ble også avlivet). Alle andre ulver som har vandret til Sørlandet i denne 38-årsperioden har vært hanner. Kilde: Rovdata og Høgskolen i Hedmark.

Rapporten fra Høgskolen i Hedmark kan for øvrig lastes ned fra Rovdatas nettsider rovdata.no.

Wabakken, P. & Maartmann, E. 2015. *Ulv i Norge pr. 15. mars 2015. Foreløpige konklusjoner for vinteren 2014/2015. Rapport 5. Høgskolen i Hedmark.*

Ulv med helnorsk tilhold (34–37) og som foreløpig er dokumentert vinteren 2014–2015 (pr. 15. mars 2015).

Revir/Område	Land	Fylke/Län	Sosial status 2014-2015	Kull født i 2014	Antall ulver Forel. pr. 15.03.15
Julussa	N	Hedmark	Familiegruppe	Ja	7
Letjenna	N	Hedmark	Familiegruppe	Ja	8
Østmarka	N	Akershus	Familiegruppe	Nei?	3
Osdalen	N	Hedmark	Revirmark. par	Nei	2
Kynna	N	Hedmark	Revirmark. par	Nei?	2
Flisdalen	N	Hedmark	Revirmark. par	?	2
Mangen	N	Akershus/Hedmark	Revirmark. par	?	2
Pasvik	N	Finnmark	Ikke-stasjonær	Nei	0–1
Naustdal-Førde	N	Sogn og Fjordane	Ikke-stasjonær?	Nei	1 ¹
Koppangkjølen	N	Hedmark	Stasjonær	Nei	1 ²
Mykleby	N	Hedmark	Ikke-stasjonær?	Nei	1 ³
Valdres	N	Oppland	Ikke-stasjonær	Nei	1 ⁴
Stange	N	Hedmark	Stasjonær?	Nei	1 ⁵
Sotsjøen	N	Akershus	Stasjonær?	Nei	0–1
Hobøl-Våler	N	Østfold	Stasjonær?	Nei?	1
Rakkestad	N	Østfold	Ikke-stasjonær?	Nei?	0–1
Siljan	N	Telemark	Ikke-stasjonær	Nei	1 ⁶
Sirdal-Setesdal	N	V- og A-Agder	Ikke-stasjonær?	Nei	1
Sum Norge (inkl. 6 døde)					34-37

¹ Hannulv avlivet ved lisensjakt i Naustdal kommune 16. desember 2014

² Hannulv avlivet ved lisensjakt i Rendalen kommune 6. februar 2015

³ Hannulv avlivet ved lisensjakt i Stor-Elvdal kommune 8. februar 2015

⁴ Hannulv avlivet ved skadefelling i Nord-Aurdal kommune 31. desember 2014

⁵ Hannulv avlivet ved lisensjakt i Stange kommune 13. desember 2014

⁶ Tisper avlivet ved lisensjakt i Siljan kommune 3. februar 2015

Ulv med tilhold på begge sider av riksgrensen (33) og som foreløpig er dokumentert vinteren 2014–2015 (pr. 15. mars 2015). Svensk bestandsregistrering av ulv har sluttet å kartlegge reell flokkstørrelse i familiegruppene, slik at antall ulver oppgitt for de enkelte familiegrupper med tilhold på tvers av riksgrensen er å betrakte som minimumstall.

Revir/Område	Land	Fylke/Län	Sosial status 2014-2015	Kull født i 2014	Antall ulver Forel. pr. 15.03.15
Slettås	N/S	Hedmark/Värmland	Familiegruppe	Ja	11
Rotna	N/S	Hedmark/Värmland	Familiegruppe	Ja	4
Skuggshøiden	S/N	Värmland/Hedmark	Familiegruppe	Ja?	3
Hærsjø	N/S	Hedmark/Värmland	Familiegruppe	Ja	6
Kynnefjäll	S/N	V-Götaland/Østfold	Familiegruppe?	Ja	2
Lutnes	S/N	Dalarna/Hedmark	Revirmark. par	Nei	2
Juvberget	S/N	Värmland/Hedmark	Revirmark. par	Nei	2
Gråsmark	N/S	Hedmark/Värmland	Revirmark. par	Nei?	2
Anarjohka	F/N	Finland/Finmark	Ikke-stasjonær	Nei	1
Sum i grensereviret					33

Svar på tiltale

I forbindelse med ulverettsaken i Elverum i mars og politiets godkjente kommunikasjonskontroll ble det referert et stort antall telefonsamtaler som fant sted mellom jegerne og andre der innholdet ble påstått å være noe helt annet enn hva som faktisk ble sagt. Nedenfor har redaksjonen tenkt seg telefonsamtaler som kunne ha skjedd et sted i Hedmark etterfulgt av naturlige forklaringer.

1. Fikk du en grå en i går?
2. Tok med kanonen og satte meg ned. Fulltreffer!

Forklaring på svaret: Hadde tatt med seg en virkelig fulltreffer av en litterær kanon for å lese den (kanon = et litterært verk som gjennom tidene er blitt vurdert som mønstergyldig).

1. Fikk du en grå en i går?
2. Ja, men flere igjen. Tar dem etterhvert.

Forklaring på svaret: Hadde røsket ut et av mange nye grå hår.

1. Fikk du en grå en i går?
2. Banka'n ned på Åsta.

Forklaring på svaret: Hadde hatt en stemningsfull og romansepreget aften sammen med gråhårede Åsta.

1. Fikk du en grå en i går?
2. Vi tok mc'n opp dit. Fulltreffer!

Forklaring på svaret: Diskuterte egentlig Einsteins fulltreffer av en teoretisk relativitetsmodell og vurderte gyldigheten av den elegante formelen $E=mc^2$.

1. Fikk du en grå en i går?
2. Jepp, glad jeg fikk den. Svær rugg.

Forklaring på svaret: Hadde vært på isfiske og fått en stor, grå fisk.

1. Fikk du en grå en i går?
2. På kornet. Trakk av.

Forklaring på svaret: Hadde snarere vært i forhandlinger med Statens Kornforretning som trakk for manglende avlingskvalitet.

1. Fikk du en grå en i går?
2. Jepp, en ulv på 35 kilo.

Forklaring på svaret: Hadde fått seg ny bikkje dagen før – en skikkelig ulv av en grå elghund.

1. Fikk du en grå en i går?
2. Ja, fikk flere.

Forklaring på svaret: Hadde fått seg ny sauebesetning av grå trøndersau. Grå trøndersau er svart på buk, bein og hode, og har grå ull.

1. Fikk du en grå en i går?
2. Opptil flere.

Forklaring på svaret: Hadde hentet noen grå sølvmurer som hadde ligget til tørk siden i sommer. Grå sølvmure er en 15–50 cm høy, storvokst, plante med 5-koblede blad som er silkehåret på oversiden, sølvhvite av hår på undersiden og gule blomster. Vokser på tørre bakker i lavlandet på Østlandet. Ellers i landet er den et tilfeldig ugress.

1. Fikk du en grå en i går?
2. Ja, tok knekken på ulven med to skudd.

Forklaring på svaret: Bare løgn og fantasier. Har så lyst til å være litt tøff, liksom.

1. Fikk du en grå en i går?
2. Nei, to.

Forklaring på svaret: Det første (nei) er veldig, veldig, veldig sant. Ellers går det mye i skryt, løgn og fantasier – for å være litt tøff, liksom. Det andre (to) er selvfølgelig bare en forkortelse for «til orientering».

Ulverop

Vår hjemmelsmann i Bergeberget i dystre Elverum kommune (tidligere bosatt i Baden-Baden ved vakre Schwarzwald i Tyskland) irriterer seg over at det har gått inflasjon i uttrykket om «å rope ulv, ulv» som om det skulle være nødvendig å legge til en ulv. Det burde holde aldeles utmerket med bare å rope ulv.

Uttrykket «å rope ulv» stammer fra Æsops fabler om gjeterguten som drev gjøn med andre i bygda ved å utbasunere en hel rekke falske alarmer om ulvefaren – ikke ulikt dagens beite-næringer. Det er særlig pressen som har lagt sin elsk på uttrykket, og som medier flest synes man det er naturlig å forsyne ulven med en ekstrulv – rope ulv, ulv. Med andre ord i tråd med det sedvanlige jaget etter verre-enn-verst – det blir liksom på en måte verre (dvs. bedre) med to ulver enn én ulv, liksom, på en måte. Eller kanskje det er en bivirkning av mediens hyppige omtale av de beryktede såkalte ekko-kamre. Mediene har jo en ikke liten

tendens til å gjengi og bekrefte hverandres skriblerier inntil det blir så godt som sant eller i det minste sannsynlig – og det er som kjent like størrelser i våre dager. Man kan protestere, men det blir vel som med alt annet – som man roper i skogen får man svar, svar. Skjønt om man roper der kan man jo faktisk høre ekko, ekko. Og til og med en gjøk som sier ko, ko.

Uansett, nedenfor er gjengitt et knippe med formuleringer som journalister heretter kan benytte seg fritt av.

Det er ikke gull, gull alt som glimrer.
Helle bensin, bensin på bålet.
Svelge kameler, kameler.
Den tid, tid den sorg, sorg.
Man skal ikke skue hunden, hunden på hårene, hårene.
En venn-vinn, venn-vinn-situasjon.
Ledig stilling som høyesterettsjustitiarius, høyesterettsjustitiarius.

Planeten Sp

I en landsmøteresolusjon 21. mars krever Senterpartiet at folk som har farlige rovdyr i sitt nærmiljø skal få tillatelse til å erverve pepperspray til selvforsvar. Ved misbruk er konsekvensene ved eksponering for pepperspray ikke å kime av i følge et nærliggende oppslagsverk:

Brennende smerte i øynene
Forvirring og desorientering
Ukontrollert hoste, talevansker, oppkast
Lett hodepine
Kortpustethet
Forbigående blindhet
Hjerneskade

Onde tunger vil ha det til at bivirkningene har likheter med å være til stede på Senterpartiets landsmøte. En annen mulighet er at senterpartister plasserer seg strategisk i terrenget med megafon og et knippe slagord. Etter noen ramsalte «hele Norge i bruk» og eventuelt noen strofer av countryrefrengene «For han har kjøft sæ ny traktooor» burde ulvene rave i ørnska over grensen og antallet raskt komme ned på nivå med subsidiefrie bønder.

Det er en del gullkorn å hente fra tidligere utgaver av *Våre Rovdyr*. Fra hefte nr. 4/1992 og 2/1993 gjengis her noen innslag fra et aktuelt tema på den tiden og som igjen var sakset fra øvrige medier.

Bjørn voldtok Selbu-kvigene

Hevder rovdyreksperter Mysterud

EGIL M. OPLAND

De 18 kyrne og kvigene som ble funnet døde i Selbu har vært utsatt for en hannbjørn med seksuelle avvik.

Skademønsteret tyder på at noen av dyrene nærmest må ha vært «voldtatt» av bjørnen, hevder amanuensis Ivar Mysterud ved Universitetet i Oslo.

Landets fremste rovdyreksperter er fortsatt uenige om årsaken til at dyrene døde. Mysterud, som hele tiden har hevdet at dyrene er drept av bjørn, arbeider nå med en rapport om Selbu-saken på oppdrag fra Norges Bondelag.

I en foreløpig vurdering hevder han at drapene er seksuelt motivert, og at bjørnen er et hanndyr som er fiksert på storfe. Mysterud mener at bjørnens adferd best kan beskrives som seksuell trakassering, etter at bjørnen først har blitt tiltrukket av kjønnslukkt fra dyrene.

Mysterud viser til at drapene gjelder fem høydekyr

og 13 brunstige kviger. At bjørn kan kan kjenne igjen lukten av høydekyr er ikke merkelig, fordi drektigheten gjør dem til lette bytter.

Dette forklarer imidlertid ikke alle tilfellene fra Selbu. Bjørnens behandling av brunstige kviger, tyder på at den ikke har vært ute etter mat. Angrepene fremtrer rett og slett som seksuelt motivert. Skademønsteret på enkelte dyr indikerer en adferd som nærmest må karakteriseres som en form for «voldtekt», konkluderer han.

Det er ikke enestående at andre arter prøver seg på brunstige kviger. Mysterud viser i den forbindelse til at enkelte mennesker med seksuelle avvik kan misbruke kviger.

Man vet også at elgokser kan «tenne» på brunstige kviger. Det er derfor neppe enestående at enkelte hannbjørner også kan vie brunstige kviger seksuell oppmerksomhet. Når kviger er i høybrunsten, kan man faktisk ikke utelukke at de i sjeldne tilfeller kan «stå» for bjørn, uttaler Mysterud.

Professor: Bears don't rape cows

Oslo (Reuter) — A biology professor said Norwegian imagination had gone too far after suggestions that 18 cows found killed had been raped by a sex-starved bear.

“Here the limit for fantastic theories has been overstepped,” Norway's

Bangkok Post Saturday December 5, 1992

NTB news agency quoted Kaare Elgmork of the Biology Institute of Oslo University as saying.

The “rape” theory was launched this week by a university lecturer to explain the mysterious deaths of 18 cows and heifers in a rural area of mid-Norway.

TRONDHEIM (Dagbladet): Rovdyrforsker Ivar Mysterud er styrket i troen på at en sex-gal bjørn voldtok og drepte flere kyr og kviger i Selbu i fjor sommer. Han ser klare likhetstrekk mellom Selbu-bjørnens handlinger og framgangsmåten til masseordere som Jack The Ripper.

AKTUELLE SVAR
Jeg har prøvd å finne ut hva som har skjedd med de døde kyrne og kvigene. Det er ingen tvil om at det er en bjørn som har drept dem. Men jeg er ikke sikker på at det er en hannbjørn som har drept dem. Det er mulig at det er en hunnbjørn som har drept dem. Jeg har prøvd å finne ut hva som har skjedd med de døde kyrne og kvigene. Det er ingen tvil om at det er en bjørn som har drept dem. Men jeg er ikke sikker på at det er en hannbjørn som har drept dem. Det er mulig at det er en hunnbjørn som har drept dem.

Hypotese
Jeg mener at det er en bjørn som har drept dem. Det er ingen tvil om at det er en bjørn som har drept dem. Men jeg er ikke sikker på at det er en hannbjørn som har drept dem. Det er mulig at det er en hunnbjørn som har drept dem.

Norskveits
Andre rovdyrforskere avviker

Her er en eminent karikatur i *Våre Rovdyr* nr. 3/1987 fra daværende redaktør Hilde Aaseth. Et øyeblikksbilde knyttet til diverse innlegg i pressen med elendighetsbeskrivelser av våre gode, gamle fjellvandringstrakter for tiden «oversvømmet» av bjørn med tillegg av råd og vink om hvordan man bør opptre for ikke å bli spist.

Urhunden sporet tilbake til fortidens jegerkulturer

Nye puslebiter legges til i den spennende kartleggingen av hundens opprinnelse. Dens forfedre kan være en nå utdødd gruppe innenfor hundedyrslekten og ikke noen av våre nåtidige ulvetyper. I den seneste forskningen bekrefter utseendet på fossile knokler det som DNA samtidig forteller om – at prosessen der ulven ble temmet til hund kan ha startet lenge før mennesket ble jordbrukere. Det kan ha skjedd allerede for 30.000 år siden i Europa.

Av Hans Ring

Det er tre nye studier som trekker opp dette perspektivet – to DNA-baserte og en morfologisk (ytre form, størrelse og oppbygging) der man har analysert ulve- og hundeskjelett.

Den morfologiske skjelettstudien, der man har analysert utseende og oppbygging, ble ledet av Mietje Germonpré og var et internasjonalt samarbeid mellom forskere fra Belgia, Tsjekkia, Canada, Russland og Sverige. Studien ble publisert i *Quaternary International* i artikkelen «Large canids at the Gravettian Předmostí site, the Czech Republic: The mandible». En av artikkelforfatterne, Jannikke Räikkönen, osteolog (skjelettforsker) ved Naturhistoriska museet i Stockholm, forteller:

– Det er en stor undersøkelse av hundedyrskjeletter fra flere steder, men hovedsakelig fra Předmostí i Tsjekkia som er en viktig lokalitet når det gjelder forskning omkring den tidlige domestiseringen (gjøre til husdyr, temme, tilpasse til menneskets miljø) av ulven. Til forskjell fra de andre lokalitetene er Předmostí en meget spesiell plass. Her er over 4.000 bein fra store hundedyr bevart og for øvrig også skjeletter fra mer enn 1.000 mammuter. Vi analyserte 130 underkjever herfra. Man kan si at vår studie er en morfologisk «del» av debatten om ulvens domestisering. Godt bevarte kranier er svært sjeldent å finne når man vil undersøke fortidens hundedyr, men derimot påtreffes ofte underkjever. Derfor var det spenn-

ende å se at man faktisk kan benytte seg av det materialet.

To DNA-baserte studier (Thalmann mfl. 2013, Freedman mfl. 2014) har vist indikasjon på at dagens «moderne» ulver ikke er forfedre til hunden – snarere at kildepopulasjonen er en tidligere utdødd ulvetype.

Det er mange teorier om hvor starten på domestiseringen fant sted – i Kina, Midt-Østen eller Europa. Thalmann mfl. (2013) peker på at domestiseringsprosessen skjedde i Europa for mellom 18.800 og 32.100 år siden. Gjennom kartlegging av den komplette arvemassen (i de deler av cellene som kalles mitokondrier) hos forhistoriske hunder sammenlignet med moderne hunder, gir Thalmann og hans gruppe dekning for dette i artikkelen «Complete mitochondrial genomes of ancient canids suggest a European origin of domestic dogs». Dessuten viser deres DNA-studie en langt mer komplisert utviklingshistorie enn hva tidligere oppfatninger har gjort gjeldende. Hunder og moderne ulver har nemlig også senere reproduisert seg med hverandre i ulike regioner i Europa og Asia.

«Følgelig støtter våre resultater hypotesen om at domestiseringsprosessen skjedde før jordbrukskulturen og inntraff i sammenheng med den europeiske jeger- og samlerkulturen», skriver Thalmann og hans kolleger.

– I vår morfologiske skjelettstudie var målet å undersøke om det er mulig å skille mellom forhistoriske «hunder» og ulver fra eldre steinalder gjennom å måle og sammenligne skjelettdelene utforming. Og det viste det seg å være. Resultatene var svært interessante, sier Jannikke Räikkönen.

Forskjellen mellom hund og ulv framtrer tydelig på de 130 kjevene fra Předmostí som måles og sammenlignes morfologisk, dvs. i form og oppbygging. Kjeven på det øverste bildet er identifisert som tilhørende en forhistorisk hund. Det nedre bildet viser kjeven fra en ulv. Begge funnene er datert til eldre steinalder. Hundens kjeve er kortere og mer massiv sammenlignet med ulvens lengre og slankere kjeve. På hundens kjeve sitter kinntennene tettere. Dessuten er ulvens rovtann høyere, men dette er ikke synlig på bildet siden tannen er brukket. Kilde: Germonpré, M. mfl. 2015.

Kartet viser seks funnsteder med levninger etter hundedyr som forskerne har studert:

- 1) Předmostí i Tsjekkia der over 4.000 bein av store hundedyr er funnet
- 2) Belgia med de eldste fossile
- 3) Mezin
- 4) Elisevichi
- 5) Kostenki
- 6) Verholenskaya Gora

Kilde: Germonpré, M. mfl. 2015.

– Reduksjonen i størrelse i forhold til en vill populasjon er allment erkjent som første indikasjon på en domestisering. Underkjevene hos de forhistoriske «hundene» er signifikant kortere, «tykkere» og mer massive enn hos ulv som har mer langstrakte underkjever. Det er også forskjeller i rovtennene. I studien kunne dessuten kroppsmassen beregnes ut fra formelen. «Hunder» veide 36–37 kilo, mens de forhistoriske ulvenes vekt var 42–44 kilo.

Disse forskjellene i kjeveoppbyggingen kan man se på bildene på motstående side. De viser kjeven fra en «steinalderhund» og en ulv fra samme tid. Jannikke Räikkönen forklarer begrepene:

– For å skille dem fra moderne hunder beskrives de som «steinalderhunder». Terminologien innebærer her at de ikke nødvendigvis er i slekt med nåtidige hunder, men at det eksisterte et nært forhold mellom menneskene og deres hundedyr. De forhistoriske menneskene kan ha avlet på disse formene. For å kunne skille ut to hovedtyper av hundedyr benyttet vi bl.a. nåtidige hunder og ulver som referanse for sammenligning. De nåtidige ulvene kom bl.a. fra Sverige, Russland, Kina, Afghanistan og India.

– Vår studie bekrefter at de tidlige «hundene» fantes både i Tsjekkia og Russland og er ytterligere et bidrag til diskusjonen om den tidlige domestiseringen av ulven, sier Räikkönen.

Det er mange spekulasjoner omkring hva man brukte hundedyrene til. Räikkönen nevner noen:

– Fortidens hundedyr kan ha blitt benyttet til å dra sleder eller som jakthunder. Ulike kroppsdeler kan være brukt som symboliske objekter, og det kan ikke utelukkes at en del hunder ble spist som ledd i ritualer.

Litteratur

Germonpré, M., Lázničková-Galetová, M., J. Losey, R. J., Räikkönen, J. & Sablin, M. V. 2015. Large canids at the Gravettian Předmostí site, the Czech Republic: The mandible. *Quaternary International*, 359-360: 261–279.

Freedman, A. H. mfl. 2014. Genome Sequencing Highlights the Dynamic Early History of Dogs. *PLoS Genet* 10 (1): e1004016.

Thalmann, O. mfl. 2013. Complete mitochondrial genomes of ancient canids suggest a European origin of domestic dogs. *Science*, 342 (6160): 871–874.

Hunden kom i menneskenes tjeneste for mellom 18.800 og 32.100 år siden. Det er før jordbrukskulturen og kan knyttes til de europeiske jeger- og samlerkulturene, noe som kommer fram av de seneste forskningsresultater. Helleristningen fra Himmelstalund i Norrköping i Sverige er betydelig yngre, men viser villsvinjakt med hjelp av hunder i en fortsatt eksisterende jeger- og samlerkultur for 3.000–4.000 år siden. Foto: Hans Ring.

For en god rovviltforvaltning trenger man gode hjorteviltstammer

Det er rom for både rikelige, sterke rovviltbestander og rikelige byttedyrbestander i Skandinavia. Hans Ring, natur- og faunavernlærer, tegner en fullt mulig visjon basert på virkelighetsforankrede tall. Tiden er inne for at mennesket endrer retning fra sitt utrydningstokt over jorden der de ville dyrene massefølges til bare rester eller full utryddelse. Skogbruket kan meget vel tilpasses til et større biologisk mangfold med et rikt dyreliv. Det kan også menneskets jakt – med fortsatt godt utbytte.

Tekst & foto: Hans Ring

Helt siden menneskene begynte å erobre nye landområder har vi vært umettelige i vår utryddelse av arter. Så tidlig som for 10.000–15.000 år siden finner vi spor etter vår arts framferd over kontinentene – de store dyrene forsvinner som følge av at vi tar deres områder i besittelse eller masseutrydder dem via ulike jaktmetoder. 55 millioner bison ble redusert til noen hundretalls individer på det amerikanske kontinentet i løpet av to århundrer – 1700- og 1800-tallet – etter at den hvite mann gjorde entré på prærien. Det europeiske motstykket til bisonen, visenten, ble utryddet i vill tilstand under første verdenskrig.

Også i Skandinavia var 1700- og 1800-tallet ødeleggende for den ville faunaen. Villsvinet ble utryddet og beveren var nær utryddelse. Hjort og rådyr ble redusert til restbestander. Skogene ble tømt for hjortevilt og de store rovdirene ble henvist til arter som mennesket tidligere hadde innført – storfe, geit og sau. Også rovdirene ble nå offer for intensiv etterstrebelse.

De store rovdirene forsvant gjennom jakt i region etter region på 1800-tallet – det ble brukt geværer, gift, sakser og feller. På slutten av 1800-tallet vant et annet natursyn fram og de første nasjonalparkene ble etablert i Nord-Amerika og Europa. Naturen skulle «konserveres» i en viss tilstand, men begrepet økologi var ennå ikke påtenkt. Jegerne begynte å innse at jakten måtte endres dersom man i framtiden i det hele tatt skulle ha noe å jakte på. Til tross for dette har jegerorganisasjoner verden over fram til i dag hatt som formål å få så mye jaktbart vilt som mulig uten tanke på en

faunaforvaltning som også tar hensyn til rovdirene.

I Skandinavia økte hjorteviltet igjen på 1900-tallet. Bever ble gjeninnført i Sverige på 1920-tallet der også hjort, dåhjort og villsvin ble satt ut på ulike steder. Derfra har de så rømt eller blitt sluppet ut.

Elgjakten ble endret – man skjøt ikke lenger mødrene vekk fra årskalver. Elgstammen vokste dermed kraftig fra 1950-tallet. I Sverige skjøt man 9.000 elg i 1939, men 43 år senere ble det felt ca. 175.000! Svenske fellingstall i dag ligger på ca. 90.000 pr. år – ti ganger flere enn for 70 år siden.

Da hjorteviltet reetablerte seg i sine tidligere utbredelsesområder og landsbygda ble mer avfolket, kom også rovdirene tilbake. Dette er en utvikling som har skjedd parallelt i mange andre områder i Eurasia og Nord-Amerika.

I Sverige kom den første egentlige rovdireinventeringen på 1960-tallet under ledelse av Bertil Haglund fra Domänverket. Ulven var stort sett borte fra Skandinavia. Edvin Nilsson, oppsynsmann i Sarek nasjonalpark og forfatter, forteller i sin Sarek-bok om sitt eneste møte med en enslig ulv. I Hedmark i Norge dukket det spesielt under siste halvdel av 1900-tallet regelmessig opp notiser i lokalavisene om spor og sportegn etter ulv.

Under 1900-tallets tre siste tiår opplevde vi en utrolig ekspansjon av de store byttedyrene og som følge av dette også en markant oppgang av de store rovdirene, først og fremst bjørn i Sverige. Elgbestanden nådde en topp omkring 1980 da man anslo den svenske vinterbestanden (etter jakt) til over 500.000 individer. Rådyret nådde toppen

omkring 1990 med et anslått antall på mer enn 1,5 millioner svenske dyr.

Til tross for at både ulv og gaupe har økt utgjør deres uttak i byttedyrbestandene bare 10–12 % av det jaktuttaket menneskene står for. Dagens reduksjon av elg- og rådyrbestandene skyldes primært menneskets jakt.

For en god rovviltforvaltning har byttedyrene i den øvrige faunaen fundamental betydning. Man kan ikke jakte som før når de store rovdirene har reetablert seg i sine tidligere utbredelsesområder. Jeg mener at man nå må revurdere menneskets jakt på rovdirenes byttedyr.

Forskerne Håkan Sand, Niclas Jonzén, Henrik Andrén og Johan Månsson konstatere i en publikasjon fra Statens lanbruksuniversitet («Beskatning av älgpopulationer med varg och björn») at elgbestanden må være på minst 10–15 dyr pr. 1.000 hektar for å gi rom for menneskers jakt på 1–2 elger pr. 1.000 hektar. Siden rovdirene primært tar unge byttedyr (kalver, årskalver) blir det viktig å tilpasse jakten deretter. Forskerne skisserer flere jaktmodeller der man tar hensyn til rovdirenes uttak, men den viktigste forutsetningen ligger i en ganske høy tetthet av elg og et forsiktig jaktuttak slik at de produktive dyrene spares. Forskerne skriver: «Den faktoren som har størst innvirkning på det mulige jaktuttaket er elgbestandens tetthet. I dag er skogskader fra elg et stort problem på mange hold. For å redusere omfanget av disse skadene, vil man i slike områder ofte redusere elgtettheten – iblant til nivåer der en fast etablering av ulv og bjørn tar det meste av den årlige produksjonen i elgbestanden.»

Samtidig må man også å se på hvordan skogbruket drives. Mye kan gjøres for å

begunste det biologiske mangfoldet og produksjonen av næring for alle skogens planteetere inkludert elg. Den svenske skogstyrelsen utga et hefte i 1999 – *Viltet og skogen* – med et stort antall forslag om hvordan man i et moderne skogbruk kan legge til rette for at det planteetende viltet har tilgang til den vegetasjon viltet foretrekker – framfor de treslag menneskene vil ha til eget bruk. Svenska Jägareförbundet har utgitt en liten bok – *Mera mat til älgen* – av Svante Morgan. Også her beskrives mange praktiske skjøtsels tiltak i skognæringen for å skape gode forutsetninger for en høyere vilttetthet.

Hvis skogbruket kan tillempe metoder som tar høyde for sameksistens med en naturlig rikelig hjorteviltforekomst, mener jeg at dette også gir rom for rovdirene som tross alt var «først på plass» – før vi mennesker begynte å gjøre krav på praktisk talt alt levende til egen fordel.

Jeg er også overbevist om at det for en god rovviltforvaltning kreves et samarbeid mellom naturvernet, skognæringen og jaktinteressene. Her finnes det mulighet for å skape smarte løsninger og kompromisser som gir grunnlag for en levende natur. «Skogen er ikke et hjem for vekster og dyr – det er de som er skogen», sier Roger Olsson, tidligere leder i Svenska Rovdjursforeningen.

Det jeg vil legge vekt på er at man ikke kan isolere forvaltningen av store rovdire fra øvrige naturforvaltningstiltak. Jeg har

i en tidligere artikkel beregnet den skandinaviske halvøyas økologiske bærekraft for rovdire og byttedyr. Jeg gjentar her dette fullt realistiske scenariet:

I Skandinavia kan man ha en vinterbestand på 600.000–800.000 elger. Antallet er basert på antall elg i Sverige 1980 (500.000) og i Norge i dag (100.000). Elgens årlige bestandsøkning på minst 30 % (noen ganger til og med 40–50 %) gir da en produksjon på ca. 200.000 nye elger hvert år. Dvs. en elgbestand som uten videre kan fø på 1.000 ulver og samtidig gi mennesker mulighet til høykvalitetsjakt på både elg og ulv (om man så vil). I følge forskerne tar en ulvefamilie 90 elg pr år. 1.000 ulver tilsvarer 200 familiegrupper som altså vil ta ut 18.000–20.000 elger pr. år av de 200.000 i tilvekst.

Videre finnes det forutsetninger for 300.000 hjort, 120.000 dåhjort, 350.000 villsvin og kanskje to millioner rådyr. Antallet er beregnet etter Svenska Jägareförbundets prognoser samt tall fra Norge. Antallet rådyr kan også beregnes ut fra nivået i Sverige i 1990 og nåværende bestand i Norge.

Denne rike faunaen vil romme store og økologisk livskraftige rovdirebestander.

Det burde være plass til 6.000 gauper i Skandinavia. Forskerne vurderer antallet mulige gaupeynglinger til 300 i Sør-Sverige, 200 i Midt-Sverige, men bare 70 i Nord-Sverige av hensyn til tamreindriften. En faktor på 5,5 gauper pr. yngling gir en gaupebestand på 3.000 individer i halve Sverige.

Skulle man tillate 6.000 gauper i hele Sverige ville de ta ut ca. 360.000 hjortedyr pr. år, hvilket er langt under det samlede produksjonsnivået for rådyr i denne visjonen om en rik fauna (dåhjort ikke inkludert). En gaupe tar i følge «Lodjursprosjektets» slutt-rapport fra 2008 (Grimsö forskningsstasjon) ca. 60 hjortedyr på størrelse med rådyr og rein hvert år.

De fullt realistiske byttedirenivåene som er regnet på her kan dessuten gi næring til 4.000 bjørn og 1.500 jerver (antallet jerv i dag i Skandinavia ligger på ca. 770 individer – 420 i Sverige og 350 i Norge). I følge forskningen finner jerven 62 % av gaupas nedlagte byttedyr, hvilket betyr at 1.500 jerv meget vel vil kunne forsørge seg i mitt scenario.

En rik og mer naturlig sammensatt fauna gir stort rom også for menneskets jakt. Jaktutøvelsen kunne samtidig gis en seriøs oppgave som økologisk tilpasset regulerende instrument for å balansere antallet både når det gjelder byttedyr og rovdire.

Tall for byttedyr og rovvilt er i tillegg til det som nevnt i teksten beregnet med utgangspunkt i Svenska Jägareförbundets (SJF) jellingsstatistikk, prognoser for hjort, dåhjort og villsvin fra Miljødirektoratet, Norsk institutt for naturforskning og SJF samt artikkelen: Person, D. K. mfl. 2001. Density dependence of ungulates and functional responses of wolves: effects on predator–prey ratios. Alces 37 (2): 253–273.

I den skandinaviske naturen er det gode forutsetninger for økte bestander av elg, hjort, rådyr og dåhjort og dermed av rovviltet. Bildet øverst på sidene: Brølende hjortebukk med flere hinder. Lengst til høyre skimtes dåhjørter i høsttåken. Høyre bilde: Parrende elg.

Å gjenskape en villere natur

Av George Monbiot

Som ung mann hadde jeg et seks år langt Seventyrlig opphold i tropiske strøk – som undersøkende journalist i noen av de mest trollbindende deler av verden. Jeg var like uvøren og dum som bare unge menn kan være. Det er årsaken til at kriger blir til. Men jeg følte meg også mer levende enn jeg noen sinne har gjort i ettertid. Da jeg kom hjem fant jeg at omfanget av min tilværelse gradvis krympet inn – inntil det å bare legge inn i oppvaskmaskinen syntes å være en interessant utfordring. Jeg følte snart at jeg klorte på tilværelsens murer i håp om å finne en vei til et større rom utenfor.

Jeg tror jeg befant meg i en tilstand av økologisk kjedsomhet.

Mennesket utviklet seg i mer utfordrende tider enn våre dager – i en verden av gevirer, støttenner, rovtenner og klør. Vi har fortsatt frykten, motet og aggresjonen som skal til for å navigere i den tidens miljø. Men i våre komfortable, trygge og tettbodde omgivelser har vi stadig færre muligheter til å teste ut dette uten å skade andre mennesker. Den største fysiske anstrengelsen de fleste av oss møter begrenser seg til å åpne en gjenstridig pose med nøtter.

Å bekjempe usikkerhet – for å vite hva som skal komme – har kanskje blitt det dominerende mål i velferdssamfunnet. Når ved å oppnå dette målet har vi imidlertid bare møtt et nytt sett av utilfredsstilte behov. Vi har satt trygghet foran erfaringer og nådd langt på den måten, men har også mistet mye.

Jeg romantiserer ikke utviklingshistorien. Jeg har allerede overskredet levetiden til de fleste jegere og samlere. Utfallet av en dødelig kamp mellom meg som snubler nærsynt rundt med et spyd med steintupp og en rasende kjempe av en urokse er ikke spesielt vanskelig å spå. Det var da heller ikke autentisitet jeg var ute etter – jeg ser ikke det som noe nyttig eller til og med begripelig konsept. Jeg ønsket bare å tilfredsstille min trang til et rikere og rære liv enn jeg var i stand til i mitt land – England, eller for den saks skyld i hele den industrialiserte verden.

Først da jeg snublet over et uvanlig ord, begynte jeg å forstå hva jeg var ute etter. Og straks jeg fant dette ordet, gikk det opp for meg at jeg ønsket å vie mye av mitt gjenværende liv til det.

Ordet er «rewilding» (på norsk noe i nærheten av «å gjenskape det ville». Red. anm.).

Selv om «rewilding» er et engelsk nyord, har det allerede flere definisjoner. To av disse fascinerer meg særlig. Den første er masserestaurering av økosystemer.

Et av de mest spennende vitenskapelige funnene de siste femti årene var oppdagelsen av omfattende trofiske kaskader. Dette er prosesser forårsaket av dyr på toppen av næringskjeden med virkning hele veien ned til bunnen, og det klassiske eksemplet er det som skjedde i Yellowstone nasjonalpark i USA da ulv ble gjeninnført i 1995.

Vi vet at ulver tar livet av ulike dyrearter, men vi er kanskje mindre bevisst på at de gir liv til mange andre.

Før ulvene kom tilbake hadde den store bestanden av hjortevilt redusert vegetasjonen til nesten ingen ting – til tross for menneskets forsøk på kontroll. Men så snart ulvene igjen kom på banen etter 70 års fravær, begynte forandringene å komme. Ikke bare reduserte de antallet av hjortevilt, men de endret også hjorteviltets atferd. Hjortedyrene begynte å unngå de steder hvor risikoen for å bli drept var størst, spesielt daler og kløfter.

Resultatet var forbløffende. I noen områder femdoblet trærne høyden i løpet av seks år. Nakne dalsider ble raskt til skoger av osp, selje og poppel. Og så snart dette skjedde flyttet fuglene inn. Bever begynte å øke i mengde siden skogen langs vannkantene ekspanderte – og bevere er økosystemingeniører på samme måte som ulver. De skaper livsrom for andre arter. Og beverdammenes skapte habitat for oter, bisam, fisk, reptiler og amfibier. Ulvene drepte prærieulver som igjen medførte økte mengder kaniner, harer og smågnagere og dermed økning av rovfugl, mårhund og rev. Ravn og hvithodehavørn slo seg ned for å dra nytte av kadavere etter ulvene. Bjørnene tok også for seg av dette – med bestandsøkning som resultat, delvis også som følge av mer frukter/bær fra de større buskarealene. Bjørnene felte også hjorteviltkalver og forsterket dermed ulvenes påvirkning ytterligere. Antall bison økte også som følge av den ekspanderende vegetasjonen.

Men her kommer det som virkelig er interessant. Ulven endret elvenes oppførsel

– erosjonen avtok, løpene ble mer stabile og det ble større mangfold av kulper og stryk. Ja, ulvene muliggjorde alt dette fordi økte skogarealer stabiliserte elvebreddene. På lignende måte ble det mindre jorderosjon i dalsidene etter hvert som mer vegetasjon fikk fotfeste.

Gjeninnføringen av ulver til Yellowstone viser at én enkelt art som tillates å innta sin naturlige rolle, kan transformere nesten alle sider av et økosystem. Arten kan til og med omgjøre den fysiske geografien i området gjennom å endre både form og avrenning hos elver og erosjonstakten i landskapet.

Hvalene i Sørishavet har tilsvarende vidtrekkende påvirkning. I forbindelse med fangst av hval har den japanske regjeringen argumentert med at denne havnæringen dermed øker mengden av krill og fisk. Dette er et av mange eksempler på å rettferdiggjøre fortsatt avlivning av hval. Og man skulle jo tro at det ligger noe fornuft i dette. Men i virkeligheten ser det ut til å ha hatt motsatt effekt. Med færre hvaler sank også mengden krill.

Det viser seg at hvalene har en avgjørende rolle i å beholde næringstoffene oppe i overflatedelen av havene. De tar ofte til seg næring i dypere lag, og når de kommer opp mot overflaten produserer de store mengder jernrike ekskrementer i eksplosjonsartede spredninger. Dette gir næring til planteplanktonet i lyssonen – det lysgjennomtrengte øvre sjiktet av havet hvor det er nok lys til at fotosyntesen kan finne sted. Ved å bevege seg opp og ned gjennom vannkolonnen holder også hvalene planktonet oppe i dette overflatelaget. Planktonen får dermed mer tid til reproduksjon før det til sist synker ned til bunnen. Mer planteplankton betyr mer dyreplankton som igjen beites av krill og fisk. Med andre ord – jo mer hval, jo mer krill og fisk.

Panteplanktonet i havene absorberer karbon fra atmosfæren og tar det med seg ned til bunnen når de dør. Jo mer plankton, jo mer karbon fjernes fra atmosfæren. Den gang hvalene var på sine tradisjonelle bestandsnivåer kan de altså gjennom sin planktonstimulerende atferd ha vært ansvarlig for å lagre vekk titalls millioner tonn karbon fra atmosfæren hvert eneste år. Med andre ord – slik som ulvene har endret det fysiske landskapet i Yellowstone nasjonalpark, har hvalene endret sammen-

setningen av atmosfæren. Dette synes å styrke James Lovelocks Gaia-hypotese – at jorda fungerer som et sammenhengende og selvregulerende system på økosystemnivå.

Trofiske kaskader endrer vår forståelse av hvordan økosystemer fungerer. De viser oss at naturen er enda mer fascinerende og kompleks enn vi trodde. De viser oss også at et naturlig system som har mistet sine store dyr kan være radikalt forskjellig fra systemer som beholder dem. Trofiske kaskader blir dermed et kraftfullt argument for å reintrodusere arter som er blitt borte.

«Rewilding» er for meg å motstå trangen til å kontrollere naturen og heller la den finne sin egen vei. Det innebærer å reintrodusere tapte planter og dyr, rive gjerdene, blokkere dreneringsgrøftene, forhindre kommersielt fiske i store deler av havområdene, men ellers bare holde oss i bakgrunnen. Begrepet har intet endepunkt, intet syn på hva et «riktig» økosystem eller en «riktig» sammensetning av arter er. Det strever ikke for å produsere en myr, en eng, en regnskog, en tareskog eller et korallrev. Det lar naturen bestemme.

Den andre definisjonen på «rewilding» som interesserer meg er «rewilding» av menneskene selv. Dette har etter mitt syn ingen ting å gjøre med å frasi seg sivilisasjonen. Vi kan ha nytte av avansert teknologi samtidig som vi lever et liv som er rikere på opplevelser og overraskelser.

Å møte en visent på en sti i Białowieża-skogen i Polen eller å vandre i skoger i deler av Europa hvor bjørn og ulv nå streifer omkring, har gitt meg noe som jeg har savnet fra mitt liv i England: En nesten ukontrollert emosjonell flodbølge – rå, vill, trollbindende. Ulven representerer knapt noen fare for folk, men dens tilstedeværelse føles som en skygge som veksler mellom diastole og systole.

Mulighetene byr seg noen steder med forbløffende hastighet. Det anslås at to tredjedeler av de tidligere, senere nedhuggede, skogområder i USA igjen er skogkledd etter at jordbruk og tømmerhogst har vært på tilbakegang – særlig i den østre halvdel av landet. Et annet estimat hevder at i løpet av perioden fra 2000 til 2030 vil Europas bønder ha lagt rundt 30 millioner hektar dyrket mark brakk – et område omtrent

på størrelse med Polen. Årsakene er at globaliseringen konkurrerer ut de skrinnere jordarealene samtidig som unge mennesker ofte søker seg vekk fra jordbruksyrket, selv om de hadde kunnet leve av det.

Med slike muligheter er det kanskje lite ambisiøst å bare tenke ulv, bjørn, gaupe, elg og bever som alle sprer seg raskt i Europa allerede. Kanskje vi også skulle vurdere tilbakekomst av vår tapte megafauna. Hvilken megafauna da, spør du antagelig. Det var i sin tid megafauna på alle kontinenter unntatt Antarktis. Arkeologiske utgravninger ved Trafalgar Square i London avdekket i elvegrusen rester etter elefanter, neshorn, flodhester, hyener og løver. Ja, det var løver på Trafalgar Square lenge før statuen av Nelson ble reist. De levde alle her under siste mellomtid da temperaturen var omtrent som i dag. Utbredelsen av megafaunaen i verden i dag synes å ha lite med klimaet å gjøre, men desto mer med menneskenes etterstrebelser.

Man kan fremdeles se påvirkningen fra disse store dyrene hos oss i dag. Hvorfor har de fleste løvtrearter utviklet seg slik at nye spirer vokser der stammen har brukket? Hvordan er de i stand til å overleve så mye tap av bark? Hvorfor har buskvegetasjonen nye sterkere røtter og greiner enn store trær, selv om de bærer mindre vekt og er mindre utsatt for vindslitasje? Fordi de er tilpasset elefanter. I Europa utviklet de motstandsevne mot en elefantart med rette støttenner (*Elephas antiquus*) som levde i tempererte skoger. Arten er beslektet med asiaelefant, men var mye større.

Hvorfor har noen busker tilsynelatende overdimensjonerte pigger for å motstå beiting fra dyr? Kanskje fordi de utviklet mottiltakt mot beitende neshorn.

Selv om vi ikke gjeninnfører elefanter og neshorn – viser ikke denne kunnskapen forbløffende sider ved noe helt ordinært? Selve det konseptet at helt ordinær vegetasjon hos oss er elefanttilpasset – og at disse dyrenes bumerker kan spores i hver park og gate her – gjør verden enda mer makeløs. Læren om fortidens økosystemer, paleoøkologi, framstår som en portal der vi kan passere over til et magisk rike.

Men i og med at så mye landareal blir tilgjengelig i vår del av verden kan vi

George Monbiot (f. 1963 i England) er journalist og forfatter med et sterkt politisk engasjement, ikke minst på miljøområdet. Han er ukentlig spaltist i den britiske storavisen *The Guardian*. Monbiot er også utdannet zoolog og var tidlig medarbeider i BBCs naturredaksjon. Som undersøkende journalist hadde han på 1980- og 1990-tallet lange opphold i Indonesia, Brasil og Øst-Afrika. I Brasil tok han del i de fattige bøndernes motstandsbevegelse og tilsvarende engasjement i andre land i den tredje verden. Engasjementet medførte bl.a. at han ble persona non-grata i sju land og dømt til livsvarig fengsel (in absentia) i Indonesia. I lignende omstendigheter har han blitt beskyttet, jult opp av de militære, vært skipbruddet samt ligget i koma som følge av alvorlige angrep av veps. Han returnerte til England etter å ha vært erklært klinisk død på et sykehus i Kenya etter hjernemalaria. Monbiot har en rekke bokutgivelser bak seg: *Poisoned Arrows*, *Amazon Watershed*, *No Man's Land*, *Captive State*, *Heat - How to Stop the Planet Burning* og ganske nylig *Feral: Searching for Enchantment on the Frontiers of Rewilding*. Her slår han et slag for å gjenskape det ville på vår planet. I boken angriper han også saueholdet som en «ulmende økologisk katastrofe som har gjort mer skade på økosystemene enn både klimaendringer og industriell forurensning – uten at noen ser ut til å ta notis av det.»

kanskje virkelig se for oss at de tapte store artene kan komme tilbake – eller arter nær beslektet med dem. Kanskje alle kan få en slags Serengeti nær seg. Det viktigste er at «rewilding» tilbyr oss noe annet som vi mangler i livet – håp. Og ved å motivere folk til sette pris på og forsvare naturen, så er ett gram håp verdt et tonn med fortvilelse. «Rewilding» sier oss at økologisk endring ikke alltid trenger å gå i en og samme retning. Det gir oss det håp at vår tause vår kan etterfølges av en grovmælt sommer.

Artikkelen er en redaksjonell oversettelse av Monbiots engelske manus.

Ferskt jervespor. Foto: Atle Knag.

Samling rundt det lille som var igjen av ulvenes rådyrkalas. Foto: Toril Andresen.

Ulvespor til venstre, rødrevspor til høyre. Foto: Atle Knag.

Samling for grilling og spaning i skumringen ved Osensjøens bredd. Foto: Yngve Kvebæk.

Ulvetur ved Osensjøen

Av Yngve Kvebæk

Årest ulvetur for medlemmene gikk av stabelen 21. februar. Rundt 30 personer deltok, og denne gang avvek vi fra tidligere års lokalisering for å besøke Osensjøen i Åmot kommune i Hedmark. Basen ble lagt til Valmsnes gård rett i kanten av sjøen – et samlingssted som ga mersmak både når det gjelder mat og overnatting. Valmsnes gård har nå til og med startet opp med egne sporingsarrangementer. En lovende utvikling.

Håpet vårt var å kunne se ulver på sjøens isflate siden de var observert der ved enkelte anledninger noen dager i forveien. Ulver på isen ble det ikke, men sporingsturen ga resultat som det alltid gjør takket være våre egne sporere. Blant annet spor, ekskrementer og rester av rådyrkadaver i ulvenes kjølvann. Dessuten ferske jervespor.

I skumringen samlet vi oss til en stemningsfull kveld ved Osensjøens bredd med bål og grilling.

Valmsnes gård. Foto: Yngve Kvebæk.

Foto: Robert Huldt.

Ulver i Åmot, rett ved Osensjøen

Foto: Robert Huldt.

Robert Huldt kom over ferske ulvespor fra Slettås-flokken 25. januar i år ved Osensjøen i Hedmark. Han flyttet seg et par kilometer innover skogen til et sted han håpet ulvene vil passere, og etter en kort tines venting i kulden dukket faktisk ulvene opp «som troll i eske» på 80–100 meters avstand!

Og du som metter...

Tekst & foto: Arne Engås

I hagen min på Ytteren ved Mo i Rana driver jeg fuglemating i stor stil. Det kan være over hundre individer her på en gang. Det har denne spurvehauken oppdaget, og den har begynt å forsyne

seg av sisikene på fôringsplassen min. Den jakter på typisk spurvehaukmanér – kommer rundt hushjørnet i rasende fart og fanger en av småfuglene som prøver å flykte unna. Så setter den seg i hagen min og begynner å ribbe byttet. Denne dramatikken kan jeg følge med på fra

kjøkkenvinduet mitt, selv om jeg bor midt i et boligfelt og med en trafikkert gate like ved.

Medlemmenes rovdryrbilde

Vi oppfordrer medlemmene til å presentere ett eller flere fotografier av en minnerik og dokumentert rovdryr-opplevelse. En kortfattet tekst må følge med for å gi leserne en bedre forståelse av fotomaterialet. Det kan være et fotografi av et rovdryr ute i naturen, et interessant rovdryrspor i f.eks. snø, sand eller bløt jord – eller en liten serie med bilder som viser en annen spesiell rovdryropplevelse. Rovpattedyr står i fokus i Foreningen Våre Rovdyrs arbeid, men det kan like gjerne være fotografier av rovfugler, ugler eller seler. Fellesbetegnelsen for disse artene er rovdryr eller rovvilt. Med dagens digitale fotoverden har mulighetene blitt mange for de som er interessert i dyrelivet i vår natur og som har et våkent blikk for det som foregår ute i terrenget. Har du et spesielt rovdryrbilde du vil dele med foreningens medlemmer gjennom tidsskriftet, så send det sammen med en tekst til redaktøren.

Ulvelav

Tekst & foto: Johan Storm Nielsen

Ulvelav (*Letharia vulpina*) har antagelig fått sitt navn fordi den ble brukt til å ta livet av ulv og rev i gamle dager. Den inneholder den åndedrettslammende giften vulpinsyre og ble knust til pulver sammen med glass før den ble lagt inn i et åte. Da ble den mest effektiv.

Laven er en rødlisteart (hensynskrevende) og den karakteristiske sterke gulfargen gjør den lett å skille fra andre lavarter.

I følge *Norsk lavflora* er den utbredt i innlandet fra Telemark opp til Holtålen og Rennebu i Sør-Trøndelag i øst og Rauma i

Møre og Romsdal i vest. Vi må regne med at den ble brukt slik som beskrevet i disse områdene.

Bildet er tatt i en glissen gammel furuskog i sørvestre del av Reinheimen nasjonalpark (Oppland/Møre og Romsdal).

Opptil 175 kr i støtte pr. kilo sauekjøtt

Innlegg

Av Johan Storm Nielsen

Saueholdet subsidieres årlig med opptil 175 kr pr. kg kjøtt. Dette betaler kjøperne over skatteseddelen. I tillegg kommer prisen over disk hos kjøpmannen.

Tall fra Landbruks- og matdepartementet viser at støtten pr. vinterføra sau varierer en god del alt etter besetningsstørrelse og landsdel saueholdet drives i. Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning, NILF, opererer med en årlig avdrått (avkastning) pr. vinterføra sau på mellom 25 og 26 kg. I praksis kan nok dette være noe høyere. Gjennomsnittlig besetningstørrelse er på ca. 60 vinterføra sau.

I de områdene som har størst rovdryrkonflikt (dal/fjell i Sør- og Nord-Trøndelag, Nord-Norge og Finnmark) stimuleres saueholdet således med 132–150 kr pr. kg og år. Mange saueholdere i disse områdene mottar også ekstra støtte for å drive økologisk – ca. 25 kr pr. kg slik som bl.a. Tone Våg på Snåsa, lederen i Norsk Sau og Geitealag.

Da er det ikke rart omstillingen av saueholdet i prioriterte rovdryrområder trekker i langdrag!

En slik form for kjøttproduksjon er med andre ord svært lite kostnadseffektiv sammenlignet med storfekjøttproduksjon som også i hovedsak baserer seg på norskprodusert grovfôr. Her får staten igjen mellom 4–5 ganger så stor kjøttproduksjon pr. innsatt krone i budsjettstøtte og en unngår også den kostbare rovdryrkonflikten.

Det skal også minnes om at ett kg sauekjøtt bruker like mye kraftfôr (4 føreheter) som gris og fjørfé forbruker, og at saueholdet i disse områdene i vesentlig grad drives som rene hobbybruk i tillegg til fullt lønnsarbeid eller i selvvalgte kombinasjoner.

Er samfunnet egentlig tjent med en slik kraftig økonomisk stimulering med så dårlig utbytte pr. innsatt krone?

Budsjettstøtte totalt i kroner pr. bruk, inkl. støtte til ull	50 vinterføra sau	100 vinterføra sau
Dal/fjell Sør-/Nord-Trøndelag	169.000	343.300
Nord-Norge	180.200	365.800
Finnmark	185.100	375.600

Budsjettstøtte i kroner regnet pr. vinterføra sau	50 vintreføra sau	100 vinterføra sau
Dal/fjell Sør-/Nord-Trøndelag	3.380	3.430
Nord-Norge	3.600	3.600
Finnmark	3.700	3.760

På utkikk etter rovdyr i Sør-Afrika

Mektige natur- og faunaopplevelser i løpet av en uke i Kruger

Tekst & foto: Viggo Ree

I månedsskiftet januar–februar 2015 ble det anledning til et besøk til Kruger i Sør-Afrika. Dette er et av de viktigste naturområdene i verden hvor man fortsatt kan oppleve en nærmest intakt fauna med et overveldende mangfold i løpet av noen få dager. Kontrasten til det viltfattige Norge er enorm.

2014 representerte et 40-årsjubileum på den private arena, og det ble besluttet å gjennomføre en reise til et område der man fortsatt har mulighet til å se natur og dyreliv som er lite påvirket av mennesker. Etter lang tids arbeid mot norske myndigheters kontinuerlig uverdige og forkastelige viltforvaltning, spesielt i forbindelse med de store rovdyrene, kan det være berikende for enhver naturverninteressert å komme seg noen dager vekk fra dette jaktdominerte landet. Det er faktisk også nødvendig for å hente inspirasjon til eget virke som utøvende billedkunstner og forfatter. En trivelig hilsen fra skatteetaten bidro til at turen lettere kunne gjennomføres, og valget falt på Kruger i Sør-Afrika – med en avreise såvidt inn i det etterfølgende år.

Greater Kruger area

Mang en nordmann har reist til Sør-Afrika. Nasjonens naturkvaliteter er gjerne i fokus under slike besøk. I november 2004 var jeg noen dager i provinsen Kwa Zulu-Natal og fikk anledning til å oppleve noe av landets enestående dyreliv (se *Våre Rovdyr* nr. 1–2007, s. 8–15). Et besøk til de enda mer viltrike områdene lenger nord har lenge vært et ønsket reisemål. Den 26. januar i år kunne min kone Grete og jeg starte turen mot Kruger fra Gardermoen. Sammen med oss var naturfotografen Steinar Myhr og hans kone Kjersti.

Kruger nasjonalpark ligger i det nordøstre hjørne av Sør-Afrika og består av et langstrakt areal i nord-sør retning (352 km langt) på nesten 20.000 km². Hele østsiden av parken grenser til Mosambique og i nord er grensen til Zimbabwe. Verneområdet fortsetter i begge nabolandene slik at

det samlet er et betydelig landareal som er sikret som en felles nasjonalpark. Vest for Kruger nasjonalpark er det en rekke private verneområder (game/nature reserves). Disse ligger hovedsakelig inntil eller nær den sørlige del av parken. Greater Kruger area utgjør i alt om lag 23.000 km² – altså et område litt større enn Nord-Trøndelag fylke. Det er ikke gjerder mellom nasjonalparken og de private reservatene, slik at dyrene fritt kan vandre mellom de ulike verneområdene. Et solid gjerde omkranser imidlertid Kruger-området. Det er helt avgjørende for å beskytte villmarken mot illegal etterstrebelse, forstyrrelser og husdyr.

Den sørlige halvdel av Kruger nasjonalpark ligger i provinsen Mpumalanga, mens den nordlige delen befinner seg i Limpopo. Nesten alle private reservater ligger i sistnevnte provins. Vårt reisemål var Manyeleti Game Reserve, som er Limpopos sørøstligste verneområde. Det strekker seg over 230 km², noe som utgjør 1 % av Greater Kruger area. Manyeleti grenser i øst-nordøst til Kruger nasjonalpark (Mpumalanga). I nordvest ligger Timbawati Game Reserve og i sørøst Sabi Sand Game Reserve i Mpumalanga.

Khoka Moya i Manyeleti

Etter ankomst i Johannesburg på morgenen den 27. januar fortsatte vi mot øst-nordøst på motorvei N4 med kurs for Manyeleti. Det er en strekning på om lag 550 km. Amurfalker og dragevevere var blant opp-

Mot slutten av morgenturen i Manyeleti Game Reserve den 28.1.2015 ble det anledning til å iakttå en hannleopard. Som de andre kattedyrene sett denne dagen var også den tilsynelatende upåvirket av menneskelig tilstedeværelse. Dyret lå, satt, gikk og jaktet mens vi oppholdt oss kun noen få meter unna. Leoparden smøg seg bl.a. inn på en impalabukk, men antilopen oppdaget den og satte av sted.

Bestanden av stumpneshorn i Kruger-området er for tiden rammet av omfattende kryptjakt. Selv om de kriminelle vet at de kan bli drept av parkvaktene tar mange sjansen på å gjennomføre denne nådeløse og kyniske jakten. Disse dyrene i Manyeleti ble fotografert den 31.1.2015 – og dessuten sett dagen etter.

Impalaen er en stilfull antilope som opptrer i stort antall også i Manyeleti Game Reserve. I Kruger-området er det femsifret antall av arten, og den representerer et viktig byttedyr for flere predatorer. Flokken på fotografiet tatt på morgenen den 30.1.2015 besto av hunner med kalver. De voksne hannene har kraftige horn.

løftende fuglearter langs reiseruten. Ytterligere åtte nordmenn var med i følget ledet av reiseselskapet Albatros. Mot slutten av bussturen passerte vi byene Nelspruit og Hazyview. Vi ankom Manyeleti Game Reserve på kvelden. Her er det tre lodger som tar i mot turister, og vår gruppe skulle innlosjeres i den nordligste – Honeyguide Khoka Moya Camp. Flokker med impalaer omkranset den siste veistrekningen. Stedet har komfortable telt med bl.a. dusj og mye myggnetting, og spisestedet og betjeningen representerer meget god standard. Området er ikke inngjerdet, så man kan møte ville dyr mellom teltene. Det er derfor ikke tillatt å gå på veiene etter mørkets frambrudd.

Fantastiske opplevelser allerede under første utflukt

Neste morgen var det vekking med kaffe-servering kl. 05 (jeg var naturligvis oppe før det) – og start på safaritur en halv time senere. Kjøretøyene hadde plass til ni gjester, så vi ble delt inn i to 6-mannsgrupper med faste sjåfører. Disse fungerte også som kyndige guider. Vår sjåfør var Fanuel Mathebula. Han brakte oss bekvemt ut i terrenget. Under safariturer i Afrika er møter med «Big five» noe av fundamentet knyttet til tilbudte naturopplevelser. Dette dreier seg om elefant, neshorn, bøffel, løve og leopard. Også i Manyeleti er det spesiell fokus på disse dyrene.

Det ble en uforglemmelig morgentur den 28. januar. Først fikk vi oppleve en skaberraksjakal. Den kalles også svartryggsjakal. Like etterpå passerte vi en familiegruppe med dvergmanguster. Sjiraffer, storkuduer, impalaer, stripegauer, savannesebraer og mange spennende fuglearter viste seg langs ruten. Det tok ikke lang tid før vi kunne betrakte den første store katten – en gepard. Den var mest opptatt med å hvile. Kort tid etter kom det melding om løver fra den andre sjåføren. Han kunne berette om fem yngre hanner som nettopp hadde drept en bøffel. De lå forspiste like ved mens hettegribbene forsynte seg av kadaveret. På vei mot lodgen kom det beskjed om en leopard i en annen del av reservatet. Dermed bar av sted dit, og her fikk vi anledning til å iaktt

det fantastiske rovdiret både hvilende, gående og mens den jaktet både impala og sebra. Ingen var lei seg for at vi kom 45 minutter for sent til frokost. Dette var første gang på 12 år at de tre store katteartene var sett i området under en enkelt biltur.

Tordenvær

Khoka Moya-campen byr på fascinerende opplevelser med skriftantiloper, vervet-

aper, lundisfugler og banantokoer rundt teltene. Nær spisestedet er det anlagt en liten dam som hele tiden attraherer ulike arter.

Mens det er mer åpne savanneområder lenger nord i Kruger-området består Manyeleti hovedsakelig av skogsavanne. Enkelte steder er det ganske tette skogpartier. Det er også områder med busksavanne der tornekratt dominerer. Innimellom ligger

det vannhull og vann i ulike størrelser. Her er det et yrende fugleliv og ofte sees flodhester og nilkrokodiller.

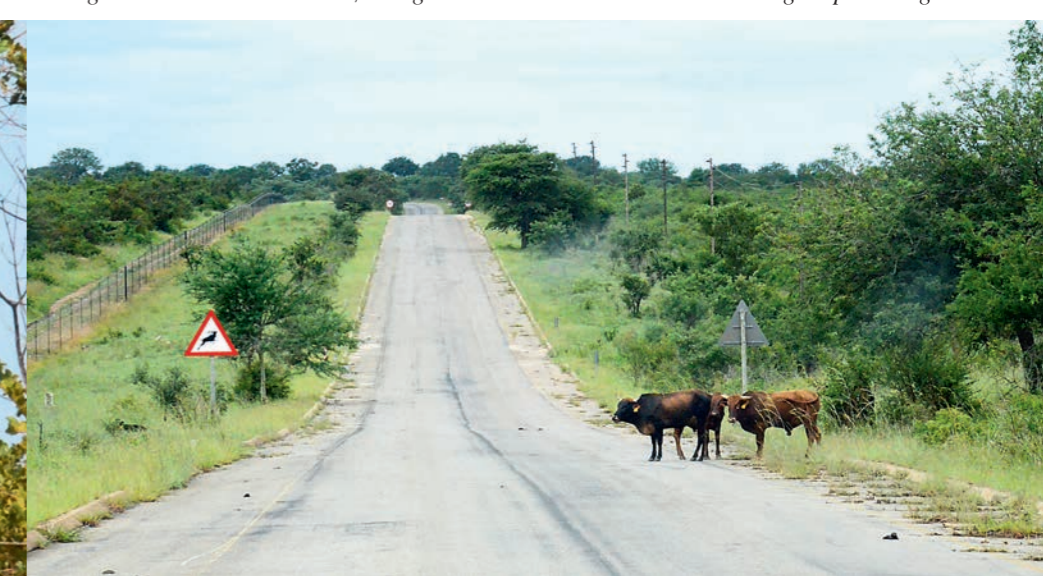
Ved 15-tiden denne onsdagen bar det ut på ny tur med Fanuel for å oppleve artsrikdommen i området. Vi observerte bl.a. oppholdets eneste nyala, ellipsevannbukker, vortesvin og svartfotbavianer – samt diverse rovfugler som bantuoørn og hvitryggribb. Fascinerende er alle blåråk-

Gressugle i flukt gjennom et krattområde med en del fuktig mark i Manyeleti den 30.1.2015. Arten er en nær slektning av vår egen jordugle og hekker over store deler av Afrika sør for Sahara samt i Marokko.

Den siste veistrekningen mot Manyeleti Game Reserve går østover langs R531 i Limpopo-provinsen. På nordsiden av veien ligger Timbawati Private Nature Reserve som er en del av Greater Kruger area, og bak det solide gjerdet så man bl.a. elefanter og sjiraffer. På sørsiden av veien ser skogsavannen temmelig lik ut, men her er det stort sett bare kuer og geiter. I dette området er så å si alle store pattedyr for lengst drept eller fortrent. Fotografiet ble tatt på ettermiddagen den 29.1.2015 etter besøk langs Panoramaruten i Klein Drakensberg i Mpumalanga.

Hovedkvarteret i Honeyguide Khoka Moya Camp i Manyeleti Game Reserve ligger strategisk plassert i skoglandskapet. Det går stier ut til to områder med telter – den ene via en bro over et fuktig parti i terrenget. Spisestedet er dekket av et solig tak, men det mangler vegger på tre av sidene. Under måltidene hadde man derfor langt på vei en følelse av å sitte ute. Bildet ble tatt den 28.1.2015.

ene som nærmest sitter i annet hvert tre. Etter et par timer i terrenget ble himmelen svart og et vanvittig kraftig tordenvær satte inn. Lynene slo ned rett rundt bilen så det luktet svidd og veiene ble forandret til strie bekker på grunn av all nedbøren. Alle ble gjennomvåte, men vi klarte å holde fotoutstyret noenlunde tørt. Det var en prestasjon av sjøføren å bringe kjøretøyet tilbake til campstedet.

Panoramaruten

Torsdag den 29. januar var avsatt til en utflukt langs den berømte Panoramaruten i Mpumalanga. Natten var preget av strøbrudd grunnet tordenværet, men vi kom oss greit av sted i minibussen etter en tidlig frokost. Første stopp var Three Rondawels med en fenomenal utsikt mot fjellpartier – og deretter Bourke's Luck Potholes med sine fascinerende jettegryter der to elver møtes. Nær sistnevnte sted var det bl.a. rødkragevever, kappstein-trost og sangklippeskvett. Neste mål var God's Window, men her så vi ingenting av utsikten grunnet tett tåke. Lunsjen ble inntatt i den lille byen Pilgrim's Rest. Langs veiene ble det iaktatt bl.a. bavianer og hadadaibiser.

Løveflokk

Alle så fram til nye safaritur i Manyeleti, og den 30. januar ble nok en strålende dag. En stor hannelefant oppholdt seg like ved lodgen i det vi dro tidlig på morgenen. Grupper med impala, stripegnu, ellipsevannbukk og sjiraff samt en skaberaksjakal og flere dvergmanguster beriket utflukten. På den ornitologiske fronten fikk vi se bl.a. ullhalsstork, rødtopptrappe og flere hvitryggribber. Morgenens høydepunkt var møtet med en løveflokk. Vår sjåfør hadde fått melding om at flere dyr hadde drept en bøffel nær grensen til Krugerparken. Ved ankomst dit fikk vi se en voksen hannløve vandre målrettet gjennom krattvegetasjonen. Vi fulgte den, og etter noen minutter dukket det opp flere dyr. Med ett var vi omkranset av hele 12 løver – fire voksne hanner, fire voksne løvinner og seks ungdyr. Det var en nesten uvirkelig atmosfære med de store kattene gående, stående og liggende rundt oss.

Spesielt fascinerende var det å registrere løvenes opptreden i forhold til mennesker og bil. Dyrene brydde seg ikke om oss i det hele tatt. Slik blir det i områder hvor våpen ikke påvirker dyrs atferd. Det var en fabelaktig opplevelse å befinne seg noen få meter fra voksne hannløver på rundt 200 kilo. De har et imponerende stort hode. Av og til fikk man et kort blikk fra dyrene. Da må man prise seg lykkelig for at de ikke aner hvor lett det teoretisk kunne vært å hoppe opp og snappe en nordmann fra den åpne bilen.

Midt på dagen var avsatt til et besøk i landsbyen Welverdiend like utenfor reservatet. Her besøkte vi en skole med bl.a. veloppdragne 7.-klasse-elever, høvdingens kone og et hjem der vi fikk se tilberedning av lokal mat og servert smaksprøver. Kort tid etter at vi var tilbake i Khoka Moyacampen ble det nok en ettermiddagstur i reservatet. En gjøglerørn, en gressugle og flere savanneørner og bantuoørner ble sett. Ved returen var det blitt mørkt og vi kunne iaktta f.eks. buskduiker og ildnakke-nattravn ved hjelp av lyskaster.

Elefantflokker

Også den siste januardagen var avsatt til safaritur i Manyeleti-reservatet. Morgenutflukten ble helt eventyrlig. I et kupert skogterreng beitet to bøfler. Fanuel førte bilen nær de store dyrene. Regelen i området er slik at kjøring utenom de permanente ferdselsårene kun er tillatt når det gjelder «Big five». Oppdages eksempelvis en sjiraff noen hundre meter fra veien, har ikke sjåføren anledning til å kjøre inntil dette dyret.

Morgenturen fortsatte i skogområdet. Det var solskinn og en imponerende fuglesang fra alle kanter. Etter kort tid fant Fanuel en flokk med rundt 30 afrikaelefanter. De beitet på en gresslette mellom de store trærne. Vi var noen ganger nærmest midt i flokken. Det var magisk å oppleve elefantene på kloss hold. De eneste lydene fra de store dyrene var deres fottrinn, når de rykket opp gress fra marken og mens de brakk av greiner fra trærne. Av og til kunne man høre litt av deres lavfrekvente lyder. Like etter at vi hadde forlatt skogen passerte vi en gruppe på 8-9 elefanter i et krattområde, og på en slette i nærheten beitet en steinbukantilope.

Neshorn før frokost

Ved Manyeleti største innsjø var det servering av kaffe og kjeks mens bl.a. en flodhest og ulike ørnearter viste seg. En vandrefalk hvilte i et tørrtre. På vei tilbake til lodgen stanset guiden bilen og pekte på

Kort tid etter møtet med gepard på morgenen den 28.1.2015 ble det anledning til å betrakte fem yngre hannløver som hadde drept en bøffel. De hadde dratt byttedyret inn under et buskas og spist en del av kadaveret da vi kom til stedet. Der lå de majestetiske rovdirene og hvilte i terrenget like ved. Av og til kastet de et raskt blikk mot bilen vi satt i. Legg merke til arrene i hodet og flåtten på ørene.

Det tok ikke lang tid under morgenturen i Manyeleti den 28.1.2015 før den første opplevelsen med et av de store kattedyrene var et faktum. Den stilfulle og spenstige geparden hvilte og lekte seg helt uanfektet i forhold til det menneskelige nærvær. Dyret ofret ikke en gang et blick på de skuelystne i bilen selv om avstanden bare var noen få meter.

En flokk med afrikaelefanter beiter i et skogparti i Manyeleti Game Reserve den 31.1.2015. Gruppen besto av dyr i alle aldre og av begge kjønn.

Øverst til høyre: Bantuørn den 28.1.2015. Arten kjennes bl.a. på en liten nakketopp når den sitter.

en gruppe med stripesjakaler. Det dreide seg trolig om et par med to store unger. De søkte etter små byttedyr på bakken. Kort tid etter kom det melding over radioen fra den andre guiden at de hadde funnet neshorn i en annen del av reservatet. Det tok noen minutter å kjøre dit. Her beitet tre stumpneshorn på en slette i busksavannen. Morgenutflukten ble dermed fullkommen.

Som ulike kloder i viltforvaltningen

Neshornene i Kruger blir for tiden utsatt for en omfattende krypjakt. I 2013 ble om lag 1.000 dyr drept og året etter måtte over 1.200 bøte med livet. Det er noen forferdelige tall. Myndighetene og parkvaktene gjør hva de kan for å forhindre denne illegale jakten, men de kriminelle er godt organisert og områdene med neshorn er store. Blir noen påtruffet under krypjakt

Den løvedrepte bøffelen i Manyeleti den 28.1.2015 hadde tiltrukket seg flere gribber. Mest aktiv var hettegribbene, som tok seg inn under buskaset og fikk seg noen godbiter fra kadaveret. Her et voksent individ. Dette er en av de minste gribb-artene i Afrika.

Under morgenturen i Manyeleti den 28.1.2015 passerte safaribilen en familiegruppe med dvergmanguster. Disse små rovpattedyrene hadde tilhold i en sandhaug i flatt gresssterreng der de raskt kunne gjemme seg i de utgravde gangene. Dette er den minste mangustarten i Afrika.

blir de drept på stedet. Bare tre uker før vi reiste til Sør-Afrika ble to krypjegere skutt i Kruger-parken.

Det er interessant å notere seg sørafrikanernes omfattende bestrebelser for å hindre jakt på sine truede dyr. I Norge foregår det også krypjakt på rødlistearter. Men den største trusselen mot våre mest truede dyr er ikke faunakriminalitet, men norske myndigheters organiserte forfølgelse av disse artene i bestrebelsene for holde bestandene på et så lavt eksistensnivå som over hodet mulig. Denne jakten foregår endog i våre nasjonalparker. All jakt er naturligvis forbudt i Kruger og andre nasjonalparker

i Sør-Afrika – som nesten over alt ellers i verden. I vårt land representerer nasjonalparkene eksklusive jaktområder for en elite av i første rekke grunneiere, pengesterke og naturforvaltere!

Skremt med fotografi av leopard

Under lunsjen den 31. januar dukket det opp seks dvergmanguster bare noen meter fra spisebordet. Her er det friluft på sidene med utsikt til skogen, mens et solid tak av bølgeplater beskytter mot sol og regn. Denne dagen dukket det opp en flokk med vervetaper i takkonstruksjonen. De tittet ned på nordmennene og lunsjbordet i håp

om å kunne raske til seg en matbit. Da hentet en av de kvinnelig ansatte en stor fotobok og holdt et bilde av en leopard opp mot apene. Det hadde en utrolig effekt. Dyrene forsvant over i trærne umiddelbart!

Under ettermiddagsturen denne lørdagen ble det nye møter med mange av de store pattedyrene. Av spesiell interesse ellers var iakttagelsen av en slankmangust.

Bushwalk med sporing

Søndag den 1. februar startet med nye stor-slagne opplevelser ute på savannen. Nes-horngruppen sett dagen før ble funnet igjen,

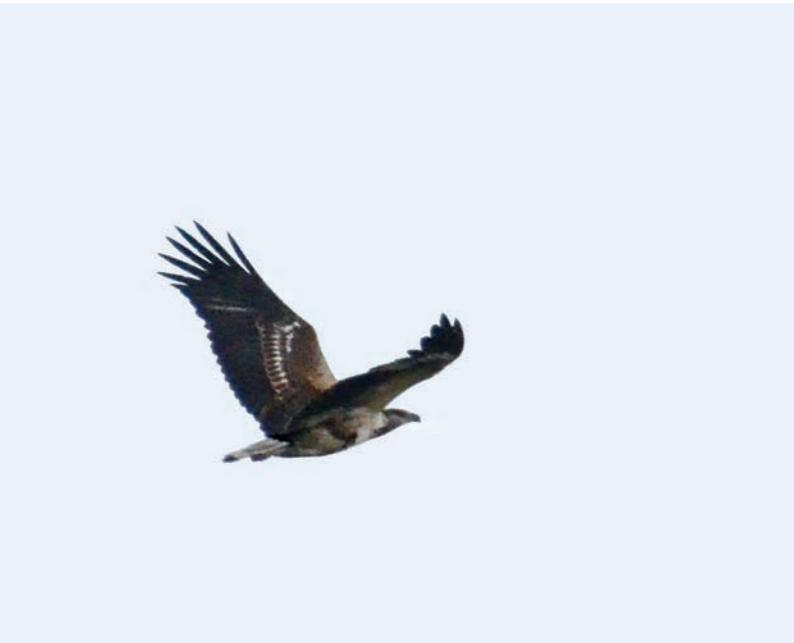

En bøffel-flokk var noe av det siste vi fikk oppleve i Manyeleti idet vi forlot reservatet på morgenen den 3.2.2015. Legg merke til rødnebbksehakkerne som søker etter parasitter på bøffelkroppene.

Det finnes to sjakalarter i det sørlige Afrika og begge kan sees i Kruger-parken og Manyeleti. Stripesjakalen (til høyre) skilles fra skaberaksjakalen (de to bildene nedenfor) på mindre markerte tegninger på ryggsiden, kortere ører og hvit haletipp. Den ytterste delen av halen hos sistnevnte art er svart, noe som vises på dyret fotografert den 28.1.2015. Stripesjakalen minner mer om en liten ulv med sine tegninger i overveiende grått. Dyret på bildet tatt 31.1.2015 var i en flokk på fire individer.

Ørner i Manyeleti Game Reserve. Til venstre en subadult flodørn den 28.1 – til høyre en savanneørn den 30.1.2015.

Leoparden observert i Manyeleti på morgenen den 28.1.2015. Her har den nettopp siktet seg inn mot en gruppe savannesebraer. Med et skarp blikk framover og en målrettet forsering av terrenget tok den seg raskt fram mot de beitende byttedyrene. Men sebraene ble vår leoparden og løp unna før et angrep fant sted.

En løvegruppe på 12 individer kunne iakttas i Manyeleti Game Reserve på morgenen den 30.1.2015. De beveget seg gjennom landskapet, men stoppet av og til opp for å hvile. Her er en av de voksne hannene sammen med to av løvinnene.

og det ble tatt bilder av bl.a. sjiraff, shonafrankolin og svartbuktrappe. Etter frokost ble det arrangert en «bushwalk» i nærheten av lodgen. Det var en varm dag, men vi kunne iakttas en del antiloper og sebraer under spaserturen. Guiden Fanuel var bevæpnet og viste oss bl.a. en jordsvinbolig og spor etter flodhest, elefant, flekkhyene og afrikasivett. De to sistnevnte arter ble ikke sett under oppholdet i Manyeleti, men vi hørte hyenene hver natt rundt campstedet.

Bøfler og løvepar

På ettermiddagen ble det nok en biltur ut i reservatet med Fanuel. I tillegg til store pattedyr var det mye våtmarksfugl i og rundt den største innsjøen. Vi så også amurfalker, kamand og savanneugle – sistnevnte en slektning av vår spurveugle. Dagens store opplevelse var møtet med en flokk på om lag 300 bøfler i nærheten av innsjøen. Dyrene lå og sto tett inntil hverandre, og inkluderte alt fra gamle okser til nyfødte kalver. Like etterpå ble det

oppdaget et løvepar ved innsjøbredden. De forflyttet seg etter hvert opp til et område med trær hvor de kunne stikke seg litt bort.

På en slette i nærheten hadde en liten flokk med brushaner tilhold. Av andre nordiske vintergjester dominerte låvesvale, men arter som grønnskate og tornskate ble også observert.

Rehabiliteringssenter for pattedyr og fugl

Den 2. februar var det frokost kl. 07. Denne mandagen var det noe regn i luften, og først på programmet var et besøk til Moholoholo Wildlife and Rehabilitation Centre et stykke vest for Manyeleti. Det var oppløftende å registrere stor profesjonalitet og betydelig engasjement for dette arbeidet blant de ansatte. Her spejlet og lappet de sammen pattedyr og fugler som var tatt i snarer og feller – eller blitt skadet i andre sammenhenger. Flere av dyrene

ble utrustet med telemetriutstyr før de ble sluppet ut i det fri. Dyr som ikke kunne bringes tilbake til naturen ble benyttet som «ambassadører» på senteret. Hit kommer det mange mennesker i løpet av et år, og vi opplevde meget instruktive foredrag og ble vist rundt til de ulike innhegninger og bur mens vi var der. Berøring av en gepard og føring av kappgribb som landet på hendene var også en del av tilbudet.

Deretter fortsatte vi til Kinyonga Reptile Centre i nærheten hvor man bl.a. kunne studere ulike slange- og krokodillearter. Spesielt interessant var framvisningen av svart mamba og puffadder.

Siste safaritur og avskjedsmåltider

Etter retur til Manyeleti hadde den norske gruppen bedt om en avsluttende utflukt i reservatet. Det ble nye møter med bl.a. elefanter, sebraer, gnuer og steinbukantiloper. Løveparet ved innsjøen holdt seg i området. Denne gangen parret de

seg på veien rett foran oss. Flere biler kom til, og ved et tilfelle la hannen seg helt inntil et av kjøretøylene for å tilbringe litt tid i skyggen. På en gresslette i nærheten var en gruppe på fire rødmaskehornravner på næringsjakt. Bøffelflokken sett dagen før hadde forflyttet seg til en mindre vannansamling, og mange av dyrene kjølet seg ned i vannet.

På kvelden var det utsøkt avskjedsmiddag rundt et langbord på gresset ved hovedbygningen. Samlingen ble avsluttet med sang og dans av betjeningen. Det danske ekteparet Anne og Claes Ingvorsen som driver Khoka Moya-campen har sørget for mangfoldige og eksklusive opplevelser for sine gjester – på alle fronter. Steinar Myhr holdt en takketale og poengterte at det ikke var ett eneste negativt punkt å sette fingeren på under dette ukelange oppholdet.

Under frokosten den 3. februar sto en voksen hannelefant og inntok sitt morgenmåltid bare 20 meter fra oss. Det var litt av en

avskjedsgave! På vei ut av Manyeleti kunne vi betrakte nok en stor flokk med bøfler som hvilte på savannen. Mot Johannesburg jaktet flokker av amurfalk og en vakker nonnehauk hvilte langs med veien.

Afrikansk kjærlighet – norsk hat

Sørafrikanerne viser med stolthet fram natur- og faunakvalitetene i Kruger til de tilreisende. Over en million mennesker besøker området hvert år for å oppleve et mangfold og en individtetthet man bare kan drømme om i et land som Norge. Innsatsen for å ta vare på dyrene i sitt naturlige miljø i Kruger er formidabel. Store ressurser blir brukt bare på å fjerne uønskete plantearter som har kommet inn i det naturlige økosystemet. I løpet av en uke opplevde vi mer rovdyr og andre viltarter enn man kan se gjennom et helt liv her hjemme. De fleste får ikke et glimt av de store norske rovviltartene før de går i graven, for det viktigste hos oss er å få tatt livet av disse dyrene.

Kontrasten mellom sørafrikanernes kjærlighet og omsorg for faunaen og det hatet og den forfølgelsen av dyr man er vitne til i vårt land er enorm. Hvor mange har hørt om tilbud om safariturer i norske nasjonalparker for å se eksempelvis jerv? Svaret er ingen. Nei, individer av denne **sterkt truede** arten skal drepes og bekjempes på de mest utspekulerte måter. Nylig har myndighetene sendt ut «forslag til forskriftsendringer for mer effektiv felling av jerv». Norsk rovviltforvaltning må være noe av det mest ynkelige, barbariske og destruktive i hele verden. Jeg skammer meg over å være norsk.

FVRs flotte t-skjorte

NB! Fotomontasje

*Koksgrå med ulveakvarell malt av Viggo Ree.
Tekst: Ulven – en naturlig del av norsk natur.*

*Str. S, M, XL
Pris kr 180 pr. stk. + porto*

Bestilles fra våre representanter i Østfold:

*Helga Riekeles
E-post: helgarikeles@me.com
Tlf.: 99 60 72 09*

*Stein Karlsen
E-post: stei-ka3@online.no*

Klistremerker

Diameter: 12 cm

Pris kr 10 pr. stk. + porto

Foreningen Våre Rovdyr

Ledelse

Styreleder
Lennart Fløseth, Balaklava 7, 1513 Moss
p 69 27 02 00, mob 41 37 28 45

Kasserer
Morten Ree, Varsmoen 10, 7332 Løkken Verk
mob 48 17 79 73

Styremedlem
Arne Flor, Bergstien 18, 4842 Arendal
p 37 03 16 95, mob 48 11 12 35

Styremedlem
Erling Mømb, Østagrenda, 2485 Rendalen
p 62 46 82 12, mob 41 61 71 10

Styremedlem
Geir Sjøli, Sjøli, 2164 Skogbygda
p 63 90 85 35, mob 41 41 37 12

Styremedlem
Christin Valsjø, Hardlandsv. 2 B, 2615 Lillehammer
mob 90 53 95 83

Vararepresentanter
Toril Andresen, Gløtten 2, 1920 Sørumsand
mob 92 43 21 46

Espen Rolv Dahl, Nyg. 50, 8618 Mo i Rana
mob 41 10 13 24

Rune Karlsen, Skrautvålsv. 748, 2917 Skrautvål
mob 90 69 05 65

Pål Laukli, Holmenkollv. 104, 0784 Oslo
mob 92 60 74 74

Daglig leder/redaktør
Yngve Kvebæk, Maridalsv. 225 C, 0467 Oslo
mob 91 54 41 91

Rådgiver
Berit Lind, Sophus Aars' v. 27, 0588 Oslo
mob 97 54 93 03

Informasjonskonsulent
Viggo Ree, Gomnesv. 139, 3530 Røyse
p 32 15 77 15, mob 98 64 57 75

Regionleder Troms og Finnmark
Therese Simonsen Rye, Utsikten 190, 9018 Tromsø
mob 95 02 57 61

Regionleder Hedmark
Erling Mømb, Østagrenda, 2485 Rendalen
p 62 46 82 12, mob 41 61 71 10

Regionleder Østfold
Lennart Fløseth, Balaklava 7, 1513 Moss
p 69 27 02 00, mob 41 37 28 45

Regionleder Sørlandet
Arne Flor, Bergstien 18, 4842 Arendal
p 37 03 16 95, mob 48 11 12 35

Bidrag til FVR

Foreningen Våre Rovdyr er for lengst godkjent under ordningen med gaver til frivillige organisasjoner. Det innebærer at du er fradragsberettiget for gavebeløp fra og med kr 500 til og med kr 16.800 enten det gis til ulvefondet, som ordinære gaver eller begge deler. Fradragsretten gjelder ikke kontingentbeløpet.

Din skatt blir redusert med 28 % av beløpet du overfører. Et gavebeløp på f.eks. kr 1.000 (utover kontingenten) reduserer skatten med kr 280 slik at din reelle utgift blir kr 720.

FVR skal innberette beløpene til ligningsmyndighetene slik at din selvangivelse automatisk blir utfylt i relevante felt. Da trenger vi ditt personnummer, så påfør gjerne det på overføringen. Hvis ikke, så er det slett ikke noe problem. Vi tar bare kontakt eller skaffer fram opplysningen i henhold til godkjent prosedyre.

FVR har i mange år angitt kontingenten som minimumsbeløp med åpent beløpsfelt på kontingentgiroen. Mange medlemmer er således vant til å gi en stor eller liten slant ekstra til virksomheten. Kommer dette ekstrabeløpet opp i kr 500 eller over, så sørger vi for at det kommer til skattefradrag på din selvangivelse i henhold til ovennevnte ordning med gaver til frivillige organisasjoner.

Foreningen Våre Rovdyr
Postboks 195
2151 Årnes
Konto: 2800 11 12149

Ulvefondet

Konto 2800 10 08317

Foreningens formål

- * arbeide for at alle norske rovpattedyr og rovfugler skal leve i livskraftige bestander
- * arbeide for at også dyreartenes miljø beskyttes mot forringelse og ødeleggelse
- * spre faktaunderlag og saklig informasjon til massemediene og allmennheten, for derved å oppnå større forståelse for rovdynenes rolle i naturen og deres behov for egnete biotoper
- * støtte forskning på våre rovpattedyr og rovfugler
- * arbeide for at det ved jakt på de aktuelle artene skal tas hensyn til:
 - artenes reproduksjonstid
 - ungenes utvikling og avhengighet av foreldrene
 - artenes sosiale struktur og øvrige særtrekk
- * samarbeide med lokale, regionale og nasjonale myndigheter, samt øvrige interesseorganisasjoner for å finne måter å bevare dyr og biotoper på, og finne lempelige løsninger på konflikter som oppstår mellom menneskelige interesser og rovdyr.

Kontingentsatser 2015

Seniormedlem	min. kr 250
Seniormedlem + familiemedlem(mer)	min. kr 300
Juniormedlem (under 18 år)	min. kr 100
Bedriftsmedlem	min. kr 1000

Medlemskap inkluderer 4 hefter av Våre Rovdyr
Kun abonnement Våre Rovdyr: kr 250
Konto 2800 11 12149

Member/subscription abroad (NOK 300):
Sparebanken Sor, Arendal, Norway
SWIFT/BIC-code: SPSONO22
IBAN number: NO872800112149

Foreningen Våre Rovdyr
Postboks 195
2151 Årnes
E-post: fvr@fvr.no
Tlf.: 22 23 23 89
Web: www.fvr.no

